

«Өрлеу» БАҰО» АҚ-ы филиалы ШҚО бойынша ПҚ БАИ

**Жақсылықова Г.И.
Каженова А. М.
Исмагилова Н. З**

Интербелсенді әдіс-тәсілдер
Әдістемелік құрал

Өскемен 2014

ӘОЖ 37.0 (073)
ББК 74.2 Я7
Ж 21

«Өрлеу» біліктілікті арттыру ұлттық орталығы» акционерлік қоғамының филиалы Шығыс Қазақстан облысы бойынша педагогикалық қызметкерлердің біліктілігін арттыру институтының сараптау комиссиясында қаралып, 14.11.2013 жылы бекітілді.
№1 хаттама 19.02.2013 жыл.

Пікір жазғандар:

Г.С. Жуманова, педагогика ғылымдарының кандидаты
С.О. Симбаева, филология ғылымдарының кандидаты

Жақсылықова Г.И., Каженова А. М., Исмагилова Н. З.

Ж21 Интербелсенді әдіс-тәсілдер : Әдістемелік құрал.- Өскемен, 2014.
73 б

ISBN 978-601-7432-32-4

Әдістемелік құралда топтық жұмыс түрінде қолданылатын әдіс-тәсілдер, топтық жұмысты ұйымдастыру, шағын топтағы жұмысты орындау үлгілерінің сызбалары, әлеуметтік қарым-қатынасты дамытудың жолдары туралы мәліметтер берілген.

Әдістемелік құралдың құрылымы, тақырыптары, ондағы негізгі ой-пікірлер мен кеңестер білім беру ұйымдарының барлық типтерінде қызмет жасайтын педагог мамандарға арналған.

ӘОЖ 37.0 (073)
ББК 74.2 Я7

ISBN 978-601-7432 -31-4

© Жақсылықова Г.И., 2014

МАЗМҰНЫ

Кіріспе.....	6
Топтық жұмысты ұйымдастырудағы мұғалімнің ерекшеліктері.....	10
Топтық жұмыстың қағидалары.....	12
Топтағы өзара қарым-қатынастың ерекшелігі.....	12
Топ ішінде рөлдерді бөлу.....	13
Шағын топтардағы тапсырманың орындалуы.....	14
Топтық таныстырылымның құрылымы.....	14
Топтағы жұмыстың тиімділігі.....	15
Әлеуметтік өзара қарым-қатынастың дамуы.....	16
Шағын топтардағы талқылау әрекеті жөнінде.....	18
Шағын топтардағы іс-әрекет түрлері.....	19
Топтағы жұмысты орындау үлгілерінің сызбасы.....	20
Сөйлеу стереотипі.....	21
Топ өнімдерін жариялауды бағалау талаптары.....	28
Топта жасалған жұмыстың рефлексиясы.....	29
Сабақ қорытындысы бойынша жинақталған ойды бастаудың бірнеше нұсқасы.....	29
Топтық жұмыстағы модельдердің өзара әрекеттестігіне мінездеме.....	30
Топтық жұмыс түрі: жетістігі, кемшілігі, мәселені шешу жолдары.....	32
Топ мүшелерінің саны қандай болуы керек?.....	34
Оқушыларды шағын топтарға топтастыру жұмысының түрлері.....	35
Топтағы бірлескен жұмыстың нәтижелері.....	40
Интербелсенді оқу/оқыту.....	41
Пікірталастар	42
Мылқау пікірталас	43
«Бұрыштар» пікірталасы.....	43
«Фишпул».....	44
Сот отырысы.....	44
Тікелей радиоэфир.....	45
ТВ шоу	45
Форум	46
Симпозиум	46
Жазбаша дөгелек үстел (Раундробин).....	46

Уақыт шеңбері	46
Балалар философиясы	47
Қар кесегі.....	48
Кемпірқосақ тобы.....	48
Жұптық әңгіме.....	49
Стикердегі диалог	49
Тыңдап отырған үштік	50
Өкіл.....	50
Жигсо.....	51
Құндылықтар спектрі.....	51
Ыстық орындық.....	52
Қашықтықтан басқару.....	52
Аквариумдегі балық.....	53
Стоп-кадр.....	53
Ақылдың алты қалпағы.....	53
Еркін әңгіме.....	54
Сұрақтар шеңбері.....	55
Айналмалы бекет.....	55
Үш қадамды сұхбат.....	56
Үлкен шеңбер.....	56
Қос шеңбер.....	57
Бірге ойлаймыз.....	57
Рөлдік ойын.....	57
Өрмекшінің торы.....	58
Шағын лекциялар.....	59
Кең ауқымды лекция.....	60
Жобаны әзірлеу.....	60
Кластерлер.....	61
«Ми шабуылы», «ми штурмы» («дельфи» әдісі).....	62
Тест сынағы.....	63
INSERT.....	63
ББҮ кестесі.....	64
Венн диаграммасы.....	65
Ойлан, жұптас, талқыла.....	65
Бейнефильмдерді көру және талқылау.....	65
Аралас / Қатып қозғалма / Жұптас.....	66
Неліктен.....	66
Семантикалық карта.....	67
Тұжырымдамалық карта.....	67

Салыстырмалы карта.....	67
Терминдер арқылы болжау.....	67
Бағытталған оқу.....	68
РАФТ.....	68
Галереяда ой шарлау	69
Қабырғаға қарап оқу.....	69
Т кестесі.....	69
Терминдер кестесі.....	70
Сұрақтар кестесі.....	70
«Атаулар туралы үш сұрақ» тәсілі.....	70
Қос жазба күнделігі.....	70
Серпілген сауал.....	71
Сұрақты ұстап ал.....	71
Конверт-сұрақ	72
Сұрақтары бар қорап.....	72
Идея туралы ойлар.....	72
Тақырыптық теннис.....	72
А,Ә,Б,В.....	73
9 ромб.....	73
Броундық қозғалыс.....	73
Позиция таңдау.....	74
Төрт сөйлем тәсілі.....	74
Бестармақ (синквейн).....	74
Шығу парағы.....	75
Ситуациялық талдау.....	75
6 x 6 x 6 әдісі.....	75
«Бос орындық» әдісі.....	76
«Бумеранг» тәсілі.....	76
«Триггерлік суреттер» тәсілі.....	76
Даналық ағашы.....	77
Эссе.....	77
Микрофон.....	77
Тренингтер.....	77
Тренингтің түрлері.....	78
Тренингті өткізу құрылысы мен кезеңдері.....	79
Психологиялық тренинг «Мен ғажайыппын».....	81
Тренинг: «Қарым-қатынас».....	83
Тренинг: Студия «Бата».....	84
«Блум кубигі».....	85

«Ақсүйек» әдісі.....	86
Ауадағы сұрақтар.....	86
Қағаз бетіне саяхат.....	87
«Сөйлей алатын қолдар» жаттығуы.....	88
«Кермет бақ» жаттығуы.....	88
Сұрақтар пирамидасы.....	88
Ұйқыдағы ару.....	89
Жедел сурет.....	90
«Орындарыңды ауыстырыңдар».....	90
Өзін-өзі формативті бағалау «3- минуттық үзіліс» стратегиясы.....	91
«Әр сағатқа бір дос» стратегиясы.....	91
«Сөйлемді жалғастыр» ойыны.....	92
«Екеуінің бірін таңда!» ойыны.....	92
«Пікірлердің жібі» ойыны.....	93
Қызыл лента.....	93
Он сұрақ.....	93
«Эйфель мұнарасы» жаттығуы.....	94
Блиц-кездесу.....	94
Имитациялық ойындар.....	94
«Шындық детекторы» ойыны.....	94
Фотолар.....	95
Таңдау.....	95
Кейс-стади.....	95
LESSON STUDY.....	97
Әдебиеттер тізімі.....	100

КІРІСПЕ

«Білім игеру процесінің басты тұлғасы - үйренуші» деген ұстаным бүгінгі күнгі «білім» ұғымының жаңа мағынасы мен түсінігі, жаңашыл таным философиясы мен оның түсініктерін ұстанатын біліми жобалар мен технологиялардың басты идеясы. Бүгінгі күнгі экономиканың басты мақсаты адамға, оның біліміне бағытталған. Алайда, бұл жерде мәселе білімнің өзінде емес, оның әрекеттегі өзгеруінде, қолданылуында болып отыр. Сол себепті де қазіргі экономикаға жаңа білімді мамандар қажет. Ал, бұл талап «білім беру» тұрғысынан емес, «білім алу» тұрғысынан ғана орындалуы мүмкін. Осы идея аумағындағы басты тұжырымдамалық ұғымдардың бірі - білім беру процесінің нәтижеге бағытталуы, нәтижені білім беру/алу жүйесінің негізгі қызметіне айналдыру. «Білім алу процесінің нәтижесі дегеніміз сабақ, пән, бағдарлама, оқудың толық курсы аяқталғаннан кейін үйренушінің қандай білім, білік, дағды, машық иемденетіндігі, оның «не» жасай алатындығы, қолынан не келетіндігі» - дейді филология ғылымдарының кандидаты, доцент, ҚР білім беру ісінің құрметті қызметкері А. Қ. Әлімов [1]. Аталмыш идеяны басқаша айтар болсақ, оқу мен оқыту - оқушылардың сабақ барысында пікір алмасып, әңгімелесіп, талқылап, бір мәмілеге келіп, ойды ортаға салып, жинақтап, қорытынды шығаратын әлеуметтік, интербелсенді іс-әрекеті. Оқыту осы іс-әрекетті, қарым-қатынасты байланыстырушы болып табылады. Ал, жоғарыда аталып өтілген іс-әрекет түрлері тек қана бірлескен топтық жұмыста іске асары сөзсіз.

Педагогика ғылымы іс-әрекетті адамның қоршаған ортаға белсенді қарым-қатынасының және жеке тұлғаны тәрбиелеудің, жан-жақты дамытудың маңызды формасы ретінде қарастырады. Мақсатты іс-әрекет үрдісінде қажеттіліктер, бейімділіктер, сезімдер мотивтер іске асады және жетіледі, білімді меңгеріп, әлеуметтік тәжірибе игеріледі, жалпы және арнайы қабілеттер пайда болып тереңдейді, ұжымда өмір сүріп жұмыс атқару біліктері қалыптасады, іс-әрекет оқушының жеке тұлғалық қалыптасуына мол ықпалын тигізеді. Топтық жұмыстың

тәрбиелік құндылығы оқушылардың жас ерекшеліктері мен мүмкіншіліктеріне сәйкес таңдалған мақсат, мазмұны және ұйымдастырудан көрінеді. Оқушылардың топтық оқу-танымдық жұмыстарын ұйымдастыру мәселесінде іскерлік қарым-қатынас маңызды рөл атқарады. Дұрыс ұйымдастырылған қарым-қатынас топтағы адамгершілік ахуалды қалыптастыруға, оқушының жеке тұлғалық, әлеуметтік рухани құндылық қасиеттерін, ең алдымен, ұжымшылдықты тәрбиелеуге ықпал етеді.

Н.К.Крупская жеке тұлғаны қалыптастырудағы, топтың ынтымақтасып дамуындағы топтық жұмыстың маңыздылығына тоқтала келе «Топтық жұмыстағы дағдылар жалпы ұйымдастырушылық және өзін-өзі ұстай білу дағдыларын тудырады. Топтық өмірді ұйымдастыруда бұлардың үлкен маңызы бар» дегені белгілі.

Оқушылардың мектептегі және мектептен тыс сан алуан әрекеттері топта өтетіні белгілі. Осы жұмыстарды жүйелі ұйымдастыру олардың сабақ пен сабақтан тыс жұмыстарын жақындастырады, топтық қарым-қатынастың дамуына септігін тигізіп, оқу-тәрбиелік міндеттерді шешуге жұмылдырады.

Топтық жұмыстың құрылымы мына бөліктерден тұрады:

- ✓ жұмыстың мақсаты - не үшін қолданылады, соңғы нәтиже қандай болу керек;
- ✓ жұмыстың мазмұны – негізгі пәндік бағыттары;
- ✓ жұмыстың маңызы – әлеуметтік пайдалы бағыттылығы және мотивтері, жеке тұлғаның және ұжымның дамуындағы маңызы;
- ✓ жұмысты ұйымдастыру – ұйымдастыру формасы, уақытты бөлу, жұмыстың бірізділігі, мерзімін белгілеу;
- ✓ жұмыстың технологиясы – тиімді тәсілдерді таңдау, нақтылы білім, білік, дағдыларды меңгеруге қажетті құралдар;
- ✓ жұмыстың қарқындылығы, көлемі оқушылардың жас ерекшелігі мен педагогикалық міндеттерге сәйкестігі;
- ✓ жұмыстың қарым-қатынастығы – қойылған мақсатқа жетуді қамтамасыз ететін байланыстардың, қатынастардың сипаты;

- ✓ жұмысты бақылау – критерийлерге сипаттама, топтың қалыптасуының нәтижесі, білімнің меңгерілуі.

Топтық жұмыстың тиімділігінің міндетті шарты - оны басқара білу. Басқару үш кезеңнен тұрады: жоспарлау, талқылау (орындалуы), қорытынды (топтық жұмысты бағалау).

Оқушылардың білім алуға деген қызығушылығын оятпас бұрын, әрбір оқушының шығармашылығын дамыту мен өздігінен білім алуға үйрету мүмкін емес. Оқуға деген уәжді қалыптастыру жолдарының ішінде маңыздыларының бірі - оқу-танымдық міндеттерді шешу барысында топтық жұмыс түрлерін ұйымдастыру. Бірігіп еңбек ету және жолдастық өзара көмек жағымды эмоциялық ахуал тудырады, білімге деген құмарлықтың дамуына, таным үрдісінің нәтижелі болуына әсер етеді. Топтық оқу жұмысының кейбір элементтері: жолдасының жауабын толықтырады, әңгіме, пікірталастарда талқылауға қатысады, шешімді топтасып іздейді, жолдастарының шағын топтармен орындаған жұмыстарының қорытындысын бағалайды. Өзара оқыту идеясы ұжымшылдыққа баулиды. Мұнда ұжымның әрбір мүшесі бірін-бірі оқытады. Я.Коменский «Ұлы дидактикасында» Басқаларды оқытатын адам өзінің білімін тереңдетеді, бекітеді деп көрсетеді. Бұл идеяны Н.К.Крупская да қызу қолдап «Балалардың өзін оқытушылыққа тартудың үлкен тәрбиелік маңызы бар... бала өзінің білімін тексеріп, толықтырып отыруға мәжбүр болады, оларда ұстамдылық, шыдамдылық, жолдастарының жетістіктеріне деген қызығушылық тәрбиеленеді» деп жазады.

Шағын топтарда дербес жұмысты ұйымдастыру топтық іс-әрекетке мол мүмкіндік ашады, әрбір оқушы жалпы тапсырманың бір бөлігін орындайды, одан кейін топтың барлық мүшелері жұмыстың нәтижесін тыңдап бағалайды, сынып алдында сөйлеуге ұжымдық есеп даярлайды.

Е.Конникова топтық жұмыс жетістігінің үш негізгі шартын атап көрсетті:

- ✓ ол қызықтыратын болуы керек;
- ✓ ол балалардың қызығушылығын ескеріп, оған сүйенуі керек;

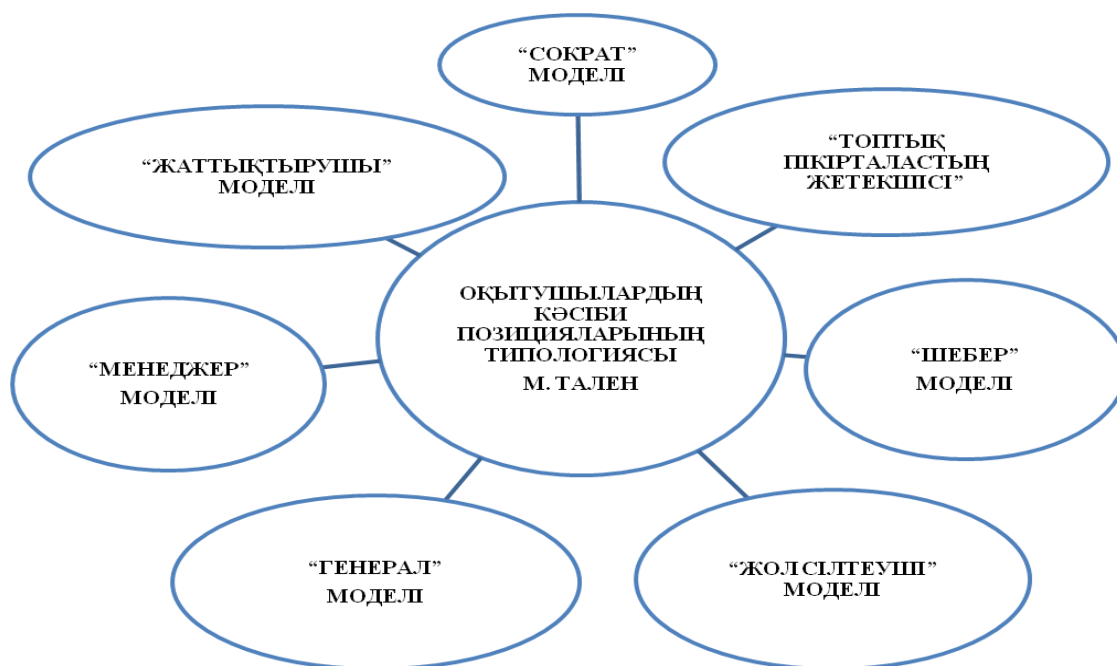
- ✓ әрбір оқушы оның белсенді мүшесі болып өзінің үлесін қосуы керек.

Ал, ғалым И.Первина ұжымның дамуының негізгі төрт көрсеткіштерін белгілейді:

- ✓ ұйымдастырушылық бірлігі;
- ✓ психологиялық бірлік (еріктік, эмоциялық, интеллектуалдық);
- ✓ дайындық бірлігі (топтық жұмыстағы әркімнің тәжірибесі)
- ✓ жұмыстың бағыттылығы.

Ж. Пиаже «Адамның ақылы өзін таниды, яғни психологиялық тілмен айтқанда, басқа заттармен немесе басқа ақылдармен қатынаста болады» деген. Біз бір-бірімізбен қатынасқа түскенде дамимыз, соның нәтижесінде жаңа түсініктер қалыптасады. Ал, қарым-қатынас дегеніміз өзімізді басқаларға (олардың пікіріне, идеяларына, көзқарасына, мінезіне) бейімдеу деген сөз. Шағын топтық, жұптық жұмыстар оқушыларда бірлік, бірегейлік (корпоративтік) сезім қалыптастырып, сол арқылы өздерінің ұжымға тікелей қатынасы бар екеніндігін сезіндіреді. Ал, «бірлесе көтерген жүктің жеңіл» екендігі баршамызға аян.

ТОПТЫҚ ЖҰМЫСТЫ ҰЙЫМДАСТЫРУДАҒЫ МҰҒАЛІМНІҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Топтағы жұмыстың тиімді де қызықты болуы үшін мұғалімнің бойында қандай ерекшеліктер болуы керек? Осы мәселеге кәсіби тұрғыдан тоқталып өтейік.

1. Оқушылардың бір-бірімен пікір алмасуына жағдай жасайды.
2. Оқушылар бір-бірімен еркін қатынасқа түсетіндей, өзіне жаңа ақпарат алуына мүмкіндік беретін жұмыс түрлерін ұсынады. Көп жағдайларда, топ мүшелері арасында жұмыстың бастапқы кезеңінде қарым-қатынасқа түсе алмау, үндемей отыру сияқты қиындықтар туындайды.
3. Топтың әр мүшесінің өз ойын айтып, іс-әрекетке енуіне жағдай туғызып, болып жатқан іс-әрекетті бақылап, бағдарлайды.
4. «Дұрыс» немесе «дұрыс емес» деген деген біржақты ой айтпайды, сондай-ақ, барлық пікір дұрыс деген жалаң ойдың жетегіне де ілеспейді.
5. Топ мүшелерін ынталандырып отырады, жұмыстарының жетпей жатқан тұстарын толықтыруға бағдар береді. Өзінің жұмысқа деген ынтасымен әр оқушыны алға

жетелейді. Шағын топтардың жұмысының шығар биігін болжап, тиімді ой айтады. Топтың әр мүшесінің өсу жолын анықтайды. Сыныпта оқушылардың өздерін жайлы сезінуі үшін тиімді атмосфералық ахуал қалыптастырады. Эмоциялық қолдау көрсетеді.

6. Топтағы жұмыс барысында топ мүшелері «мұғалімнің пікірін қабылдау міндетті» деген ойдан аулақ болады, бірақ ол мұғалімнің өз ойын айтуға тыйым салынады деген сөз емес.
7. Қарапайымдылық - ең басты қадамдардың бірі.
8. Кез-келген жұмыстың мақсаты мен міндетін, мазмұнын, түрлерін, құрылымын білумен қатар, топтың жеткен жетістігі, алған жауаптары, бағалары, сондай-ақ уақытты тиімді пайдалану, үзіліс жасау сынды дүниелер мұғалімнің назарынан тыс қалмайды.
9. Топтың әр мүшесінің белсенді жұмыс жасауына жағдай жасайды. Бұл орайда мұғалімнің шеберлігі мен сауаттылығы қатар жүреді.
10. Әр оқушының өз деңгейіне сай өсуіне мүмкіндік жасау. Топ арасындағы қақтығыстарды болдырмау, тіпті туындап жатқан жағдайда оны оңтайлы шешу де мұғалімнің кәсіби шеберлігі мен сауаттылығына тікелей байланысты [2].
11. Тапсырманы орындағаннан кейін оны талқылауға уақыт беру қажет. Топтың тиімді жұмысына қолдау көрсетіп, оңтайлы нәтижелерге қол жеткізуге ықпал етеді.
12. Сонымен қатар, сыныппен жүргізілетін жұмыс неге қол жеткізетіндігін, нені білу жоспарланғандығын және топтық жұмысқа арналған тапсырмалар барлық сыныпты оқытумен қалай байланысты екендігін талқылауды қамтуы тиіс. Талқылау барысында оқушыларға олар қолдана алатын дағдылар, стратегиялар мен ережелер туралы ескертеді
13. Оқушылардың жұмысына сыпайы түрде араласады, оқушыларға ұсынылатын әдістерді модельдейді. Топтың бірлескен жұмысын қамтамасыз ету үшін, бастапқы кезеңдерде барынша көп қолдау көрсетуді талап етуі мүмкін.

14. Сабақ аяқталған соң оқушылар топтағы жұмыс үдерісін және оның нәтижелері туралы ойлану үшін түрткі жасайды.

ТОПТЫҚ ЖҰМЫСТЫҢ ҚАҒИДАЛАРЫ

- ✓ кезекпен сөйлеу
- ✓ мұқият тыңдау
- ✓ пікірталаста өзгенің көзқарасын түсіну үшін сұрақтың бар немесе жоқтығын сұрау
- ✓ өз ойын қоса отырып, қосылатын пікірдің бар немес жоқтығын сұрау
- ✓ келіспеген жағдайда да бөгде ойды мұқият тыңдау, әр пікірге құлақ асу
- ✓ айтылған пікірді ұжымдық талқылау
- ✓ көмектесу және көмек көрсете білу
- ✓ түсіндіруді сұрау
- ✓ пікірталастың, әңгіменің қорытындысын жасау
- ✓ топпен ортақ бір пікірге келу
- ✓ нақты дәлелдер келтіре білу
- ✓ уақытты үнемді пайдалана білу
- ✓ рөлдерді белгілеу (басшы, хатшы, репортер, бақылаушы және т.б.)
- ✓ жұмысты орындауда келісімге келу [3].

ТОПТАҒЫ ӨЗАРА ҚАРЫМ-ҚАТЫНАСТЫҢ ЕРЕКШЕЛІГІ

Тапсырманың нақты түрі мен орындалу тәртібін білу – сапалы жұмыстың кепілі. Сол себепті, жұмыс басталмай тұрып оқушыларға олардың нені жасау керектігі жөнінде айтылып өтілуі керек [4].

Жұмыс барысында топтың әрбір мүшесі:

- ✓ өз ойын еркін жеткізуі;
- ✓ ортақ іске өз үлесін қосуы;
- ✓ топпен бірге бір шешімге келуі;

- ✓ өзгенің ойымен санасуы;
- ✓ мәселені талқылауда көшбасшылыққа ұмтылмауы;
- ✓ жұмысты белгіленген уақытта бастап, белгіленген уақытта аяқтауы тиіс.

Жұмыс барысында топ мүшелерінің әрқайсысы:

- ✓ өз көзқарасын білдіруге;
- ✓ өзгенің ойына ілеспеуге;
- ✓ қателік жіберуге құқығы бар.

Топтағы жұмыс барысында ешкім:

- ✓ сөйлеушінің сөзін бөлмеуі;
- ✓ өзгеге сыйластықпен қарауы;
- ✓ басқалардың айтқан пікіріне күлмеуі;
- ✓ жұмыс жасауға кедергі келтірмеуі;
- ✓ басқаны төмендетпеуі тиіс.

ТОП ІШІНДЕ РӨЛДЕРДІ БӨЛУ

Топтық жұмыста рөлдерді бөлуге ұсыныс жасауға немесе мұғалімнің өзі рөлдерді бөліп беруіне болады. Олардың әрқайсысы өз міндеттері мен жауапкершілін түсініп, ортақ іске үлестерін қосады. Рөлдер ауысып отырады [5].

Топтағы рөлдер

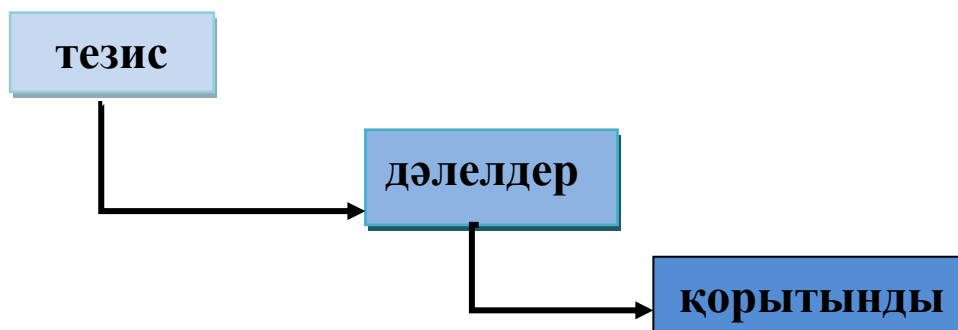
Ұйымдастырушы	Топтың жалпы жұмысына жауап береді
Спикер	Сыныпты топтың дайын жұмысымен таныстырады
Хатшы	Айтылған ой мен шешімдерді жазып отырады
Сыншы	Тың ойлардың тууы үшін қарсы пікір айтып отырады
Бақылаушы	Ортақ дүниенің барлығына түсінікті болғанын тексереді

ШАҒЫН ТОПТАРДАҒЫ ТАПСЫРМАНЫҢ ОРЫНДАЛУЫ:

- ✓ берілген тапсырманы шешу жолдарын жан-жақты ойластыру;
- ✓ топтағы рөлдерді бөлу;
- ✓ тапсырманы орындау шарттарын сараптау;
- ✓ топтың әр мүшесінің пікірін тыңдау;
- ✓ нұсқаларды салыстыру, оңтайлысын талқылау;
- ✓ ортақ шешімге келу және оны сараптау;
- ✓ өнімді безендіру;
- ✓ спикердің айтар сөзін реттеу;
- ✓ спикердің өнімді безендіруі;
- ✓ спикердің айтар сөзін реттеу;
- ✓ спикердің топ шешімімен таныстыруы.

ТОПТЫҚ ТАНЫСТЫРЫЛЫМНЫҢ ҚҰРЫЛЫМЫ

Топтық таныстырылым бірнеше бөлімдерден тұрады.

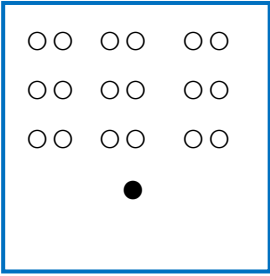
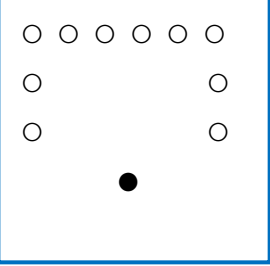
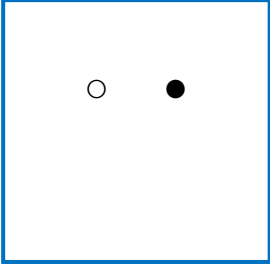
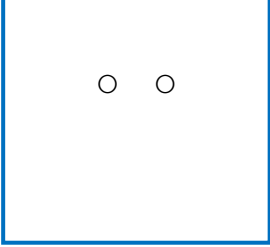
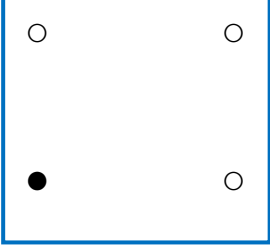

Дәлелдер келтірілетін негізгі бөлімде:

- ✓ біріншіден;
- ✓ екіншіден;
- ✓ үшіншіден;
- ✓ бәрінен бұрын;
- ✓ сөз соңында;
- ✓ бірінші дәлел;
- ✓ екінші дәлел;
- ✓ үшінші дәлел;
- ✓ сөзсіз және т.б тосын сынды ойды нақтылайтын және тиянақтайтын қыстырма сөздерді қолдану өте тиімді

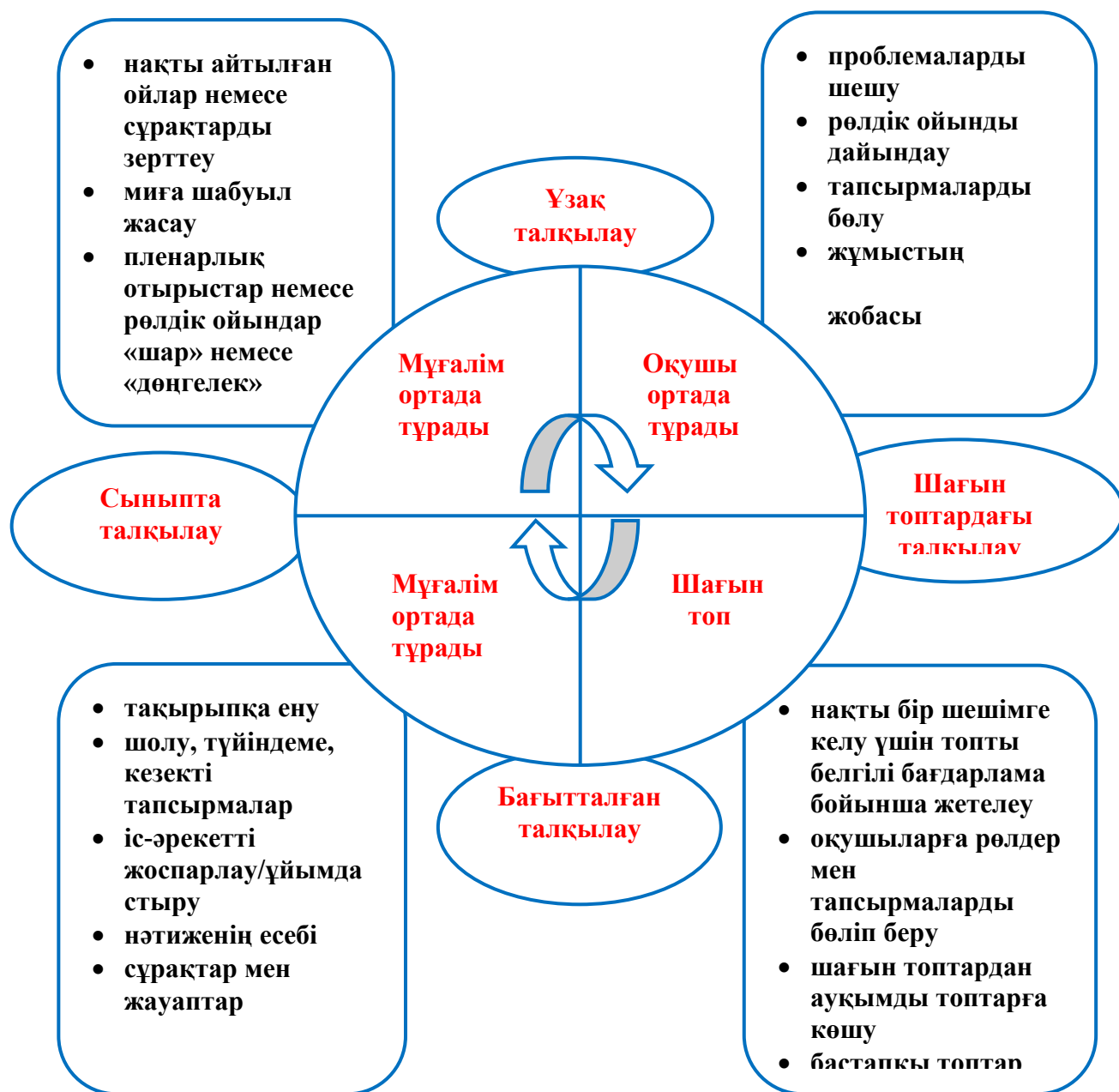
ТОПТАҒЫ ЖҰМЫСТЫҢ ТИІМДІЛІГІ

(○- оқушы, ●- мұғалім)

Тылдағы қарым-қатынас		<i>Әрбір баланың сөйлеуге берілетін уақыты</i> 1%
«П» әрпіндегі қарым-қатынас		<i>Әрбір баланың сөйлеуге берілетін уақыты</i> 2%
Жеке қарым-қатынас		<i>Әрбір баланың сөйлеуге берілетін уақыты</i> 50 %
Жұптағы қарым-қатынас		<i>Әрбір баланың сөйлеуге берілетін уақыты</i> 50 %
Шағын топтағы қарым-қатынас		<i>Әрбір баланың сөйлеуге берілетін уақыты</i> 25%

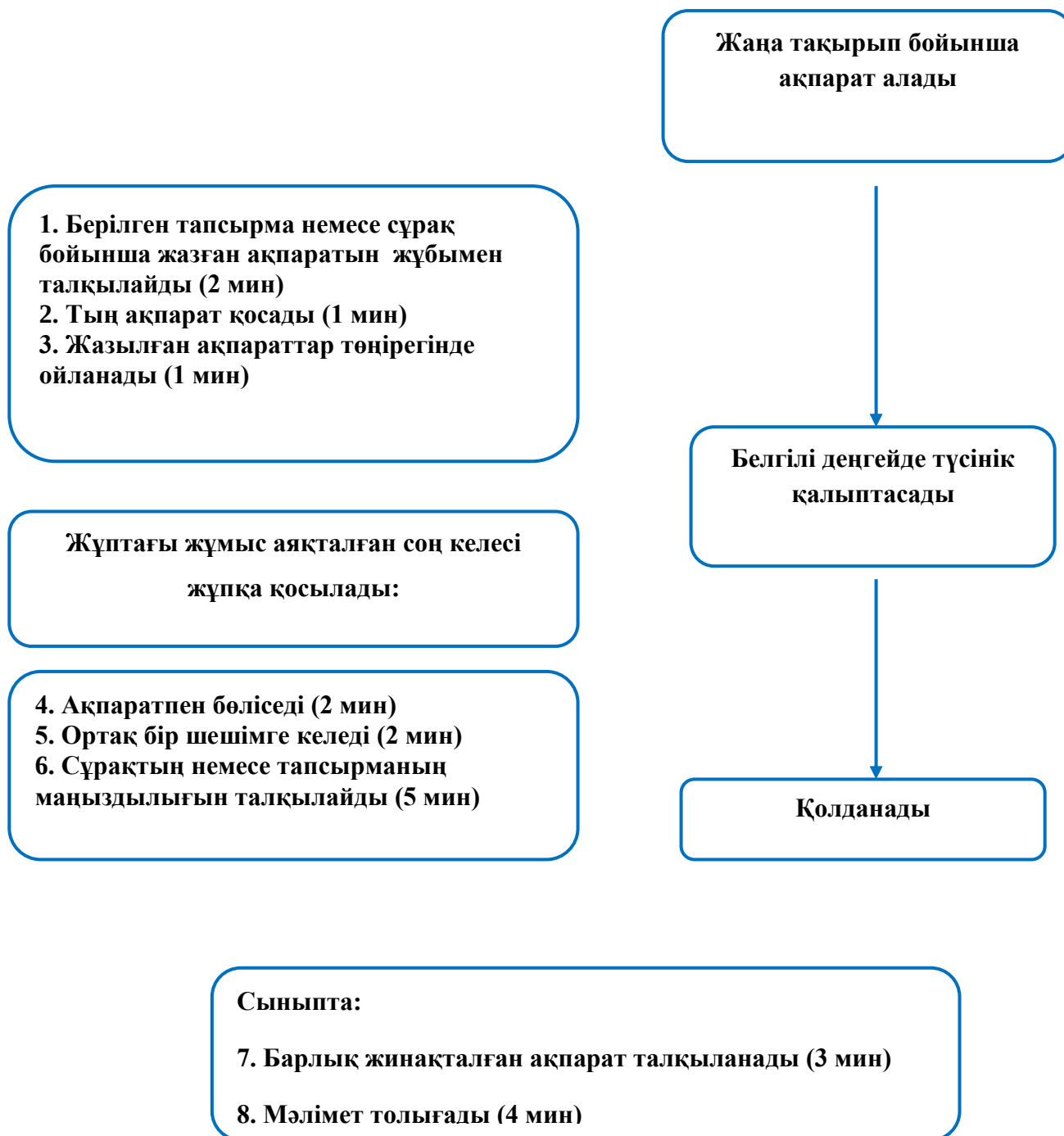

Талқылауға жағдай жасау

1- сурет

ШАҒЫН ТОПТАРДАҒЫ ТАЛҚЫЛАУ ӘРЕКЕТІ ЖӨНІНДЕ

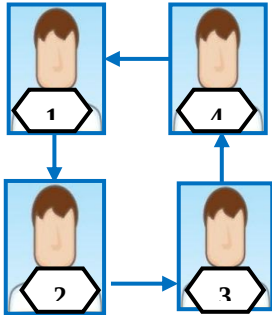
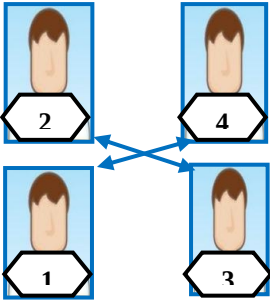
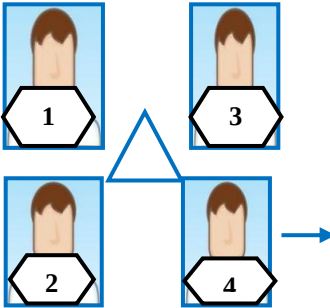
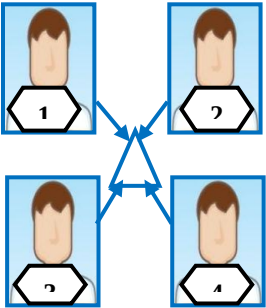

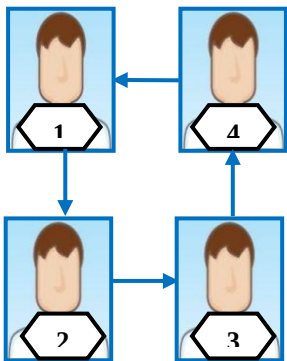
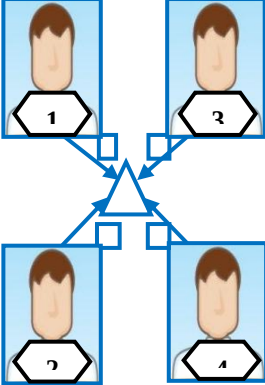
ШАҒЫН ТОПТАРДАҒЫ ІС-ӘРЕКЕТ ТҮРЛЕРІ

МБӘ		Мәтінге бағытталған іс-әрекет
Ойын ойнау		Жұмыс нәтижесі арқылы кестені қиындықсыз толтыруға болады
Хат, оқиға, әңгіме жазу		Шағын топта талқылап, ортақ өнім жасайды
Белгілеу		Белгілеу себептерін талқылайды
Сұрақ - жауап, зерттеу жүргізу		Бір-біріне сұрақ қойып, жауап береді, топтық зерттеу жасайды
Практикалық әрекетті жоспарлау		Талқылауға берілетін зор мүмкіндік
Жіктеу		Белгілі бір талаптарға сәйкес ақпаратты жіктейді
Плакат жасау		Өнімнің мазмұны мен жасалу жолын талқылайды
Проблеманы шешу		Жобаны зерттейді және бағалауды талқылайды
Сұрақтар құрастыру		Сұрақтармен қоса жауабын да талқылайды
Ойын ойлап табу және ойнау		Әдістерге сүйене отырып ойын ойлайды және рөлдерге бөліп, орындайды
Өңдеу, сараптау		Ақпаратты талқылай келе өңдейді, сараптайды

2- сурет

ТОПТАҒЫ ЖҰМЫСТЫ ОРЫНДАУ ҮЛГІЛЕРІНІҢ СЫЗБАСЫ

Сызба №1 Топ мүшелері ортақ жұмысты орындалу тәртібі бойынша іске асырады	Сызба №2 Топ мүшелері жұппен орындайды, нәтижелер талқыланады
Сызба №3 Топтың әрбір мүшесі ортақ жұмысты орындайды, спикер нәтижемен таныстырады.	Сызба №4 Топ бір уақытта ортақ жұмысты жасайды, нәтиже талқыланады.

Сызба №5 Ортақ жұмысты топ мүшелері орындалу тәртібіне сай орындайды.	Сызба №6 Топ ортақ жұмысты бір уақытта орындайды, топтың әр мүшесі өзіне берілген тапсырманы іске асырады. Соңында ортақ өнім талқыланады.

3-сурет

СӨЙЛЕУ СТЕРЕОТИПІ

Тапсырманың топта талқылануы мен спикер сөзінің сауатты шығуын жетілдіру қажет. Осы орайда төмендегідей кеңестер ұсынылады:

1.	Әңгімені қалай бастаған дұрыс?	*Келіңдер, мына тақырыпта әңгімелесіп көрейік. *Мен сендермен сөйлесейін деп едім. *Келіңдер, ойластырайық, талқылайық. *...сұрақ бойынша сендермен кеңесем деп едім. *Менің сендермен мына тақырыпта әңгімелескім келіп тұр. *Мен сендерге талқылауға тақырып ұсынсам деп едім.

		* Осы тақырып жөнінде пікір алмасып көрсек. * Бұл мәселені талқылауымыз керек. * Бұл мәселені шешудің тағы бір жолын қарастырып көрсек.
2.	Әңгімені жандандыру	* Жалғастыра беріңіз... * ...жөнінде айтып өтуіңізді сұраймын... * Мен сізді тыңдап отырмын. * ... жөнінде не айтар едіңіз? * Алып-қосарларыңыз бар ма? * Бұл сұраққа басқа қырынан қарап көрейік.
3.	Әңгіменің бағыты бұзылып бара жатқан жағдайда түзету	* Кешіріңіз, бірақ мен ... жайында ескерсеңіз деп едім. * Сөзіңізді бөлгеніме кешіріңіз, бірақ ... * Мен сізді тоқтатуға мәжбүрмін. * Сіз тақырыптан ауытқып тұрсыз. * Тақырыпқа қайта оралайық. * Дегенмен де мен әңгімеге қайта оралғанымызды қалаймын.
4.	Әңгімені тоқтату	* Бұл жайында айта алмаймын, айтпай-ақ қойсам деп едім. * Бұл мәселені талқылау маған қиын болып тұр. * Менің бұл жағдайды талқылағым келмейді.
5.	Бағалау	<u>Жағымды</u> * Қуанышқа орай * Бұл өте қызықты болды. * Тамаша пікір * Өте жақсы * Жақсы айтылған * Орынды пікір <u>Жағымсыз</u>

		* Өкінішке орай! * Өкінішті! * Маған ұнамады.
6.	Таң қалу	* Мені таң қалдырғаны... * Таң қаларлық жағдай. * Солай ма? * Мүмкін емес! * Өз көзіме өзім сенер емеспін! * Бұл қалай болғаны?
7.	Өкіну	* Әттеген-ай! * Өкініштісін-ай! * ... әдейі жасалғандай болды. * Мен қатты өкіндірді. * Мен қатты қапалымын.
8.	Қорытынды жасау	* Қорытындысын шығарайық * Осылайша ... * Сонымен ... * Қорытынды жасауға болады. * .... деген түйінге келдік. * Бір сөзбен айтқанда ... * Нүктесін қояйық. * Айтылған ойды бекітіп көрейік. * Айтылған ойды жинақтай келе ...
9.	Келісу	* Сіз дұрыс айтасыз ... * Толықтай келісемін ... * Бұл күмән тудырмайды ... * Сөзсіз келісемін ... * Бұл пікірмен келісемін ... * Мұнымен келіспеуге болмайды ... * Мен толығымен келісемін ... * Маған да солай сияқты ... * Сіздің көзқарасыңызбен келісемін ... * Сіздің айтқаныңызды құптаймын ... * Сіздің айтқаныңызға қосыламын ...

		* Бұл ойды құптаймасқа болмайды ... * Мен бұл пікірді ұстанғандармен толықтай келісемін ... * Сіз мені сендірдіңіз ...
10.	Келіспеу, қарсылық білдіру	* Жоқ, мүлдем олай емес... * Кешіріңіз, бірақ сіздікі дұрыс емес ... * Маған олай сияқты емес ... * Мен басқаша ойлаймын ... * Меніңше, олай емес сияқты ... * Менің көзқарасым басқаша ... * Мен бұл оймен келісуден үзілді-кесілді бас тартамын ... * Қарсы пікір білдіремін ... * Ол жайында сөз болмауы тиіс ... * Мүлдем басқаша ... * Бұл шындыққа жанаспайды ... * Өкінішке орай сізбен келісе алмаймын ... * Бұл пікіріңіз қарсылық тудырады ...
11.	Өз көзқарасын білдіру	* ... деп ойлаймын. * ... дегенге сенемін. * Меніңше ... * Менің ойымша ... * Менің көзқарасым бойынша ... * Маған .... сияқты. * ... белгілі. * ... деп айтар едім. * ... деген ойды құптар едім. * Сіздердің назарларыңызды мынаған аударғым келеді ... * Менің сіздерге айтарым ... * Бұл жөніндегі менің пікірімді білгілеріңіз келсе ... * Ашық айтар болсам ...

		* ... деп айту маңызды. * Айтарым осы еді. * Маған... ой келді. * Менің түсінуімше ... * Өз көзқарасымды түсіндіріп көрейін.
12.	Деректерге сүйену	* ... деген тұжырымдамаға сай ... * Менің білуімше ... * ... деп айтқандай ... * ... бізге мәлім болғанындай ... * ... деген сөздерге сүйене отырып ... * ... сөздерінде айтылғандай ... * ... дәлелдерге сүйене отырып ... * ... атты баспадағыдай ... * және .... деп көрсеткендей ... * Мен ол жайында ... оқыған едім. * ... дегеннен шығатын қорытынды ... * ... деп есітігенімдей ... * Соңғы кездерде ... деген сөздер айтылып жүр. * Газет-журналдарда ... деп жарияланғандай ... * ... деген әдебиеттегідей ... * ... тәжірибесі көрсеткендей ... * ... деген ойды айтпай кету мүмкін емес.
13.	Әңгімелесушінің ойын нақтылау	* Сіздің ойыңызша қалай? * Сіз ... қалай ойлайсыз? * Сіз білесіз бе ....? * Сіздің ойыңызды білгім келеді ... * ... жайында не айта алар едіңіз? * ... не айтқыңыз келеді? * ... нені меңзеп тұрсыз? * ... айта алмайсыз ба? * Сіздің ойыңызша ....

		* ... қалай түсінесіз? * ... сіздің ойыңыз қызықтырады. * ... қалай қарайсыз? * ... сұраққа жауап бере кетсеңіз? * ... білгім келеді. * Менің сұрағым бар. * Бұл жерден қандай мәселе көріп тұрсыз? * Бұл мәселенің шешімі қандай болады деп ойлайсыз? * Келісіміңізді қалай білдіресіз? * Сіздің ойыңыз қандай? * Сізге ... сияқты емес пе? * Сіз қарсы болмайсыз ба? * Мен сізді дұрыс түсіндім бе? * Не айтқыңыз келді?
14.	Негізгіні атап көрсету	* Ең бастысы - ... * Анығы ... * Менің ойымша, ең дұрысы ... * Бұл жерде ең маңыздысы көрсетілген ... * Қазір ... деген сұрақ қойылған ... * Егер нақтылай кететін болсам ... * Біз ең маңызды түйінді талқылап отырмыз. * Бұдан да маңыздырағын айта алмаймын ... * ... былайша түрлендіруге болады деп ойлаймын [6].
15.	Нақтылау	* ... нақтылағым келеді. * ... дегенді түсіндім. * Бұл жерде нақтылай өту керек ... * Өз ойыма тағы бір тоқталып өтейін. * Тереңірек түсіндіруге тура келіп тұр ...

		* Менің айтайын дегенім ... еді. * ... емес, керісінше ... * Мен ... жайында айтып тұрғаным жоқ. * ... деген мәселенің ақ-қарасын ажыратып алайық. * Мен дұрыс түсінбедім, нақтылай кетсеңіз ... * ... нені түсіндіресіз?
16.	Қосу	* ... дегенді қосқым келеді. * Бұған қоса айтарым ... * ... бөлек ... * ... артық болмас. * Сондай-ақ, ... * Бұл жерде тағы да айта кету керек ... * ... естен шығармағанымыз жөн. * Менің біраз қосарым бар ... * Өз ойымды толықтырығым келеді ... * Ойды жалғастырғым келеді ... * Тағы бір сұрақты талқыға салғым келеді ... * Менде тағы бір дәлел бар ... * ... сөзге қосарым ...
17.	Көркемдеу	* Мысалы, ... * ... алайық ... * Мынандай мысал келтіргім келеді ... * Тамаша мысал бола алады ... * Мысал ретінде мынаны айтар едім ... * Осының мысалы бола алады ... * Көп мысалдар келтіруге болады ... * Өз ойымды көрнекі мысалдармен толықтырғым келеді ... * Мысалды алыстан іздемейік ...

		* Менің есіме мына жағдай түсті ... * Мысал келтірейін бе? * ... мысал келтірер болсақ ...
18.	Күмәндану, сенімсіздік	* Солай сияқты ... * Бұның барлығы дұрыс, бірақ ... * Бұнымен келіспеуге болмас. дегенмен ... Бәрі де мүмкін, бірақ ... * Иә, бір жағдайды ескерсек ... * Бір жағынан дұрыс та шығар, ал екінші жағынан ... * Сіздікі дұрыс болуы да мүмкін, алайда ... * Сенімсізбін ... * Күмән тудырады ... * Мүмкін ... * Сіздікі дұрыс десек те ... * Мүмкін дұрыс та шығар ... * Қате болуы да ғажап емес ... * Айтуға қиын ... * Сенімім аз ... * Сіз қателесіп тұрған сияқтысыз ... * Нақты айта алмаймын ...

ТОП ӨНІМДЕРІН ЖАРИЯЛАУДЫ БАҒАЛАУ ТАЛАПТАРЫ

Жариялауды бағалау талаптары	Ашылды		
	Толығымен 3 балл	Жекелей 2 балл	Дәлелсіз 1 балл
Тақырыптың қамтылуы			
Топтың өз ұстанымының көрінісі			
Таныстырылымның дұрыс құрылуы (кіріспе, дәлелдер, қорытынды)			
Мағыналылығы			
Нақтылық пен мәнерлілік			
Өнімнің сырқы көрінісі			

ТОПТА ЖАСАЛҒАН ЖҰМЫСТЫҢ РЕФЛЕКСИЯСЫ

1. Топ тапсырманы орындай алды ма?
2. Топта жұмыс жасаған оңай ма?
3. Кім топта өзін жайсыз сезінді және неге?
4. Топ басшылығын өз қолына алған адамның айтқаны үнемі дұрыс па?
5. Үндемей қалуды жөн көретіндердің ұстанымы қандай нәтижеге әкеледі?
6. Өз ойын айтуға мүмкіндік ала алмаған адам қандай сезімде болады?
7. Ортақ жұмысты жасауда не көмектеседі және не кедергі келтіреді?
8. Мұғалімнің көмегі қандай болуы керек?
9. Бірлесіп жасаған жұмыстан не аласың?

САБАҚ ҚОРЫТЫНДЫСЫ БОЙЫНША ЖИНАҚТАЛҒАН ОЙДЫ БАСТАУДЫҢ БІРНЕШЕ НҰСҚАСЫ

1. Бүгінгі сабақ мен үшін ...
2. Сабақта мен үшін өте қажет нәрсе ...
3. Мен сабақтың тақырыбын оқи отыра ойладым, яғни ...
4. Сабақта мен тек қана айтылған жайларды ғана емес, сондай-ақ...
5. Біздің сабағымыз соңына таяды, атап айтарым...
6. Сабақ қорытындысы бойынша менің бірінші айтарым, ...
7. Мен бүгін өзім үшін тың дүниелерге көз жеткіздім ...
8. Сабақ барысында мен мынандай қосымша білім жинақтадым ...
9. Мен үшін сабақ ...

ТОПТЫҚ ЖҰМЫСТАҒЫ МОДЕЛЬДЕРДІҢ ӨЗАРА ӘРКЕТТЕСТІГІНЕ МІНЕЗДЕМЕ

Жағымдылығы	Мәселе	Мәселені шешу жолдары
Бір уақыттағы өзара қарым-қатынас		
Оқушылардың зияткерлік қақтығыс жағдайлары оқу тапсырмасын орындаудың жаңа жолдарын іздеуге мүмкіндік береді	Оқушылар бірін-бірі тыңдамайды, сөздерін бөледі, белсенді оқушылар өздерін таныта түскісі келеді, нәтижесінде оқушылардың барлығы дерлік өздерін көрсете алмайды.	Топта жұмыс жасау ережелерін ойлап шығару; сөйлесу мен әңгімелесу мәдениетімен таныстырып, сөйлеу мен тыңдау дағдыларын дамыту, өз ойын дәлелді жеткізуге машықтандыру қажет.
Рөлдік қарым-қатынас		
Тапсырманы орындау үшін оқушылар рөлдерімен ауысады, түрлі іс-әрекетті жүзеге асырады.	Рөлдер дұрыс бөлінбейді, нәтижесінде топ мүшелерінің барлығы іс-әрекетке ене алмайды. Рөлдерді ауыстыруда қиыншылықтар туындайды (топта бірнеше көшбасшы болуы мүмкін немесе көшбасшы мүлде болмауы да мүмкін)	Рөл бөлуде оқушыларға көмек көрсету керек.
Жұптық-топтық жұмыстағы өзара қарым-қатынас		
Жұптық жұмыстың нәтижесін талқылау	Оқушылардың барлығы дерлік	Орындалған тапсырманы

барысында оқудағы пікірталасқа тиімді жағдай жасалады.	жұптық немесе топтық жұмыста белсенділік таныта қоймайды.	қорғауда оның жұптық немес топтық жұмысқа тиімділігіне, сондай-ақ нәтижеге тиімділігіне назар аудару қажет.
Жеке-топтық жұмыстағы өзара қарым-қатынас		
Нақты әрекеттерді өздігімен жасау оқу материалын игеруге жағдай жасайды.	Ортақ шешімге келуде қиындықтар туындайды.	Жұмыстың бұл түрін топтағы оқушылардың жеке бас ерекшеліктерін ескере отырып пайдаланған дұрыс.
Тоғысу әдісіндегі өзара қарым-қатынас		
Екі топ бірдей тапсырма алады, жұмыс аяқталғаннан кейін олар жұмыс нәтижелерін өзара тексереді.	Әр топ өз жұмысының нәтижелілігін жақтайды.	Бұл жағдайда ортақ талқылау тиімді болмайды.
Топтар арасындағы бір уақыттағы өзара қарым-қатынас		
Бірнеше топтың тапсырманы орындап қойған топпен өзара қарым-қатынасы	Тексеру әрекетінің мұғалімсіз іске асуы.	Бұл әрекет барысында негізгі топ қалған топтың жұмысына араласпайды.
Дифференциалды тапсырма алған топтардың өзара қарым-қатынасы		
Дифференциалды тапсырмалар оқушылардың жақын арадағы даму аймағына сәйкес келеді.	Сабақта топ жұмысын тексеруде уақытты тиімді пайдалана алмау.	Топ жұмыстарының нәтижелерін тақтаға іліп қою керек. Мұғалім тесеруді сабақтан

		тыс уақытта да жүргізуіне болады.
Бірдей тапсырма алған топтардың өзара қарым-қатынасы		
Оқуда диалогты ұйымдастыру мен өткізуге жағдай туады.	Бірдей нәтижелердің болмау жағдайы туындауы мүмкін.	Жұмыстың бұл түрі оқу міндеттерін орындауда жетістікке жетудің бірден-бір жолы болып табылады.
Бір топқа екінші топ тапсырма ойлап табу жағдайындағы екі топтың өзара қарым-қатынасы		
Топтың әрбір мүшесінің ұзақ уақыт белсенді әрекет етуі.	Тапсырманы ойлап табу, түрлендіру жолында оқушылар қиындықтарға ұшырауы мүмкін.	Тапсырманы құрастыру барысында мұғалім өз уақытында көмек көрсете білуі тиіс.

**ТОПТЫҚ ЖҰМЫС ТҮРІ:
ЖЕТІСТІГІ, КЕМШІЛІГІ, МӘСЕЛЕНІ ШЕШУ
ЖОЛДАРЫ**

Жағымдылығы	Мәселелер	Ұсыныстар
Оқушының тұлға болып қалыптасуы. Тапсырманы орындау барысын сыни тұрғыдан салыстыра білуі. Түрлі көзқарастардың тоғысуы, диалог, пікірталас. Оқу процесінде оқушылардың қарым-қатынасының дамуы. Шағын топтарда жұмыс жасаудың жайлылығы.	Мәдениеттің төмендігі, даудың туындауы, сабақта тәртіптің бұзылуы.	Өзгені тыңдай білуге, өзгенің көзқарасына сыйластықпен қарауды үйренуге дағдыландыру. «Топта жұмыс жасау ережелерін» ойлап шығару.
	Сұрақтың дұрыс қойылмауы немесе пікірталастың	Сұрақтар мен тапсырмаларды пікірталас туындайтындай

Топ мүшелерінің ортақ бір мәміле мен пікірге келуге машықтануы. Оқушылардың алдарына оқу мақсаты мен міндетін қоя білуге, оны іске асыру жолдарын таба білуге үйренуі. Оқу-танымдық қызығушылықтарының қалыптасуы мен дамуы. Өз іс-әрекетін саналы түрде бақылай алуы мен нәтижелерді сыни тұрғыдан салыстыруға дағыдылануы.	болмауынан бастамашыл ойлардың болмауы.	етіп құрастыру.
	Тапсырманың өте қарапайым немесе өте күрделі болуына басланысты топтағы жұмыстың тиімсіздігі.	Сұрақтар мен тапсырмаларды ойластыра отырып оқушылардың жеке бас ерекшеліктерін де естен шығармау керек.
	Көп жағдайда топтық жұмыстағы өзара қарым-қатынас «оқушы-оқушы» жағдайынан «оқушы-мұғалім» жағдайына ауысып жатады.	Мұғалім тек қана кеңес беруші мен бақылаушы рөлін атқаруы тиіс.
	Көшбасшы оқушының топ мүшелеріне өз пікірін қабылдатуы.	Оқушыларға мәселені шешудің түрлі жолдарын іздеп-табуына жағдай жасау, оны іске асыруына мүмкіндік туғызу.

Осылайша, топтық жұмыстың тиімділігі топ мүшелеріне, олардың рөлдерді таңдауы мен мұғалімге тікелей байланысты.

Жалпы алғанда, топтардағы бірлескен жұмыс төмендегі мақсаттарда жүзеге асырылады [7]:

Әлеуметтік	Танымдық	Эмоционалдық
• тәжірибелермен және идеялармен алмасады; • мәселені бірлесіп шешудің амалын табады • барынша жоғары ұжымдық нәтижелерге қол жеткізу	• жұмыстың баламалы амалдары туралы идеяларды ұсыну және пікір алмасу • маңызды дағдыларды және түсініктерді дамыту	• топтың жекелеген мүшелерінің білімі мен тәжірибесіне сүйену • күрделі тапсырмаларды орындау үшін

4-сурет

ТОП МҮШЕЛЕРІНІҢ САНЫ ҚАНДАЙ БОЛУЫ КЕРЕК?

Топтағы оқушылардың саны оқушылардың, сонымен қатар оқушылар мен мұғалімнің арасындағы өзара тиімді қарым-қатынасты барынша қамтамасыз етуі тиіс. Топтың көлемі мен санының арасындағы теңгерімді айқындаудың маңызы бар. Мысалы, көп шағын топтар немесе жұп шектеулі қысқа уақыт (мысалы, шамамен 5 минут) барысында тиімді жұмыс істей алады. Үлкен топтар оқушылардың көңілі басқаға ауып, тәртіптерінің бұзылуына әкелуі ықтимал. Мұғалімге нақты тапсырманы ұтымды орындау үшін топтың қандай көлемі қажет екендігін анықтап алу қажет (4-сурет).

Шағын топтар	Жұптар	Үлкен топтар
❖ 4-6 оқушыдан тұратын топ топтық жұмыстың көптеген түрлері үшін және бір оқушының топтағы үстемдігін бәсеңдету үшін тиімді ❖ топ мүшелерінің кейбіреулері үшін аз жұмыс істеуге көп мүмкіндік береді ❖ тыныш, салмақты оқушылар жұмысқа аз қатысқысы келуі ықтимал	❖ жұптар жоғары деңгейдегі (мысалы, шешім қабылдау, проблемаларды шешу) бірлескен ойлы тапсырмаларды орындау және құрбы-құрдастарын оқыту үшін тиімді болуы ықтимал	❖ 7-10 оқушыдан тұратын үлкен топтар мәселені талқылау барысындағы мақсат көптеген көзқарастарды алу болған жағдайда тиімді болуы мүмкін ❖ топ құрамы көп болған сайын ондағы жұмысты, рөлдер мен өзара қарым-қатынасты жоспарлау және ұйымдастыру, әңгімеге араласу соншалықты қиындай түседі

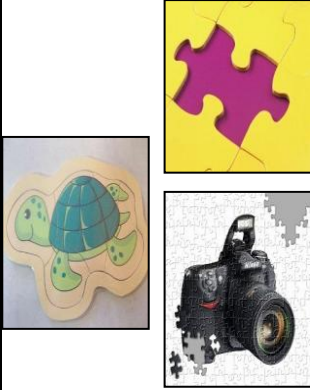
5- сурет

ОҚУШЫЛАРДЫ ШАҒЫН ТОПТАРҒА ТОПТАСТЫРУ ЖҰМЫСЫНЫҢ ТҮРЛЕРІ

Номерленген қағаз қиындылар ы	 Сынып құрамындағы оқушылар санына байланысты қиылған қағаз қиындыларына топ құрамына енетін бала санына байланысты сандар жазылады. Бірдей сандар жазылған қағазы бар оқушылар бір топқа топтастырылады.
Түстер	 Сыныптағы оқушылардың неше топқа топтастырылатынына байланысты бірнеше түсті қағаз шағын бөліктерге бөлініп, оқушыларға таратылады. Бір түсті қағаз алған оқушылар бір топқа

	топтастырылады. Мысалы: қызыл, жасыл, сары, көк т.с.с.
Жыл мезгілдері	Оқушылар туған күндеріне байланысты жыл мезгілдеріне топтастырылады және шағын топтарға таратылады.
Мультфильм немесе көркем фильм кейіпкерлері	Кейіпкерлердің суреттерін алдын-ала жоспарланған топтар санына байланысты бірнеше нұсқада таратып, соған баланысты оқушылар шағын топтарға топтастырылады. Мысалы: Қадырдың бақыты, Маша мен Аю т.с.с.
Гүл немесе ағаш суреттері	Гүл немесе ағаштың бірнеше түрінің суреттерін тарату арқылы оқушыларды шағын топтарға топтастыруға болады. Мысалы: қарағай, емен, жауқазын т.с.с.
Жан-жануар, аң-құс түрлері	Жан-жануар, аң-құс суреттерінің бірнеше түрін пайдалана отырып, жоғарыдағыдай сынып мүшелері шағын топтарға топтастырылады. Мысалы: бүркіт, бұлбұл, арыстан т.с.с.
Дыбыстау	Ол үшін оқушылардың әрқайсысына сыбырлап белгілі бір аң немесе құстың атауы айтылады, содан кейін топ санына байланысты оқушылардың бірнешеуі тақтаға шығып өздеріне берілген аң-құстың дыбысын дауыстап келтіреді. Дыбысқа

	байланысты оқушылар өздеріне тиесілі аң-құстың атауына қарай топтасады. Мысалы: мысық мияулайды, сиыр мөңірейді т.с.с.	
Киім түрлері		Ол үшін түрлі киімдердің суреттері қажет болады. Мысалы: қыстық киімдер, аяқ киімдер, көйлектер мен жейделер т.б.
Белгілі авторлар мен олардың шығармаларының атауларын сәйкестендіру		Яғни, отандық немесе шетелдік атақты ақын-жазушылар мен олардың белгілі шығармаларының атаулары қағаз қиындыларына жазылып таратылады, сәйкестендіріледі. Мысалы: М. Әуезов - «Абай жолы», А. Пушкин - «Евгений Онегин» т.с.с.
Мемлекеттер, астаналар, қалалар		Ол үшін мемлекеттердің астаналары немесе қалалардың атаулары жазылған қағаз бөліктері таратылады. Мысалы: Қазақстан - Астана, Ресей - Мәскеу, Қытай - Пекин немесе Өскемен, Павлодар, Қарағанды т.с.с
Оқу пәндері		Оқушыларды өздерінің сүйіп оқитын пәндері бойынша шағын топтарға топтастыруға болады. Мысалы: әдебиет, математика, ана тілі т.с.с.
Жұлдыз белгілері	Егер сынып құрамында жұлдыздардың түрі көп болып тұрса, оларды жер, су, от белгісіндегі жұлдыздар деп тағы да жинақтауға болады. Мысалы: балық, суқұйғыш, шаянды бір топқа топтастыру т.с.с.	

Аспан денелері	Ол үшін аспан денелерінің суреттері бейнеленген қағаз бөлшектері керек болады, оқушылар еншілеріне тиген суреттер бойынша шағын топтарға топтасады. Мысалы: жер, ай, марс т.с.с
Мозайка құрастыру	Бұл жағдайда мұғалімге ашықхат немесе нақты суретті шағын бөлшектерге бөліп, оқушыларға тарату керек болады. Бөлшектерден сурет құрастыру арқылы оқушылар шағын топтарға топтасады.
Оқу құралдары	Сыныпта отырған оқушылардың дәптер, күнделік, пенал, қалам, өшіргіш сияқты заттары алынады. Заттарды реттеп жинау арқылы (бір топқа күнделіктер, бір топқа өшіргіштер т.с.с) шағын топтарға топтасатын оқушылар анықталады.

Мерекелер	Бұл жағдайда да мерекелердің атаулары жазылған қағаз киындылары оқушыларға таратылады, сол бойынша бірдей мереке атауы жазылған қағаз киындысын алған оқушылар шағын топта бас қосады. Мысалы: Тәуелсіздік күні, Наурыз мерекесі т.с.с.
Мақал-мәтелдердің жалғасын табу	Жазылған мақал-мәтелдер бөліктерге бөлініп таратылады және оларды құрастыру арқылы топтарға топтасады. Мысалы: Өзге елде сұлтан болғанша, өз елінде ұлтан бол деген мақалды 4 бөлікке бөліп таратуға болады.
Танымал есімдердің аты-жөні	Ол үшін өнер жұлдыздарының аттары мен фамилиялары бөлек-бөлек жазылып таратылады. Есімдер мен фамилияларды сәйкестендіру арқылы шағын топтарға ыңғайланады. Мысалы: Ермек Серкебаев, Роза Бағланова т.с.с.
Бой бойынша топқа бөлу	Қаз-қатар тізілген оқушылар бойларының ұзындығы бойынша шағын топтарға топтасады.
Шашылған әріптерді жинау	Ол үшін қаладағы немесе елді мекендегі, аймақтағы белгілі орындар, ескерткіштер, мәдени орындардың атауларының әріптерін бөлек-бөлек таратып, орындардың атауларын құрастырту арқылы шағын топтарға топтасырылады. Мысалы: Шілікті қорғаны, Рахман қайнарлары, Абай ескерткіші т.с.с.
Өлең жолдарын реттеу	Белгілі бір өлең жолары жеке-жеке қағаз жолақтарына жазылып таратылады. Өлең жолдарын реттеу арқылы оқушылар шағын топтарға топтасады. Мысалы: ТУҒАН ТІЛІМ ТІРЛІГІМНІҢ АЙҒАҒЫ, ТІЛІМ БАРДА АЙТЫЛАР СЫР ОЙДАҒЫ. ӨССЕ ТІЛІМ МЕН ДЕ БІРГЕ ӨСЕМІН!

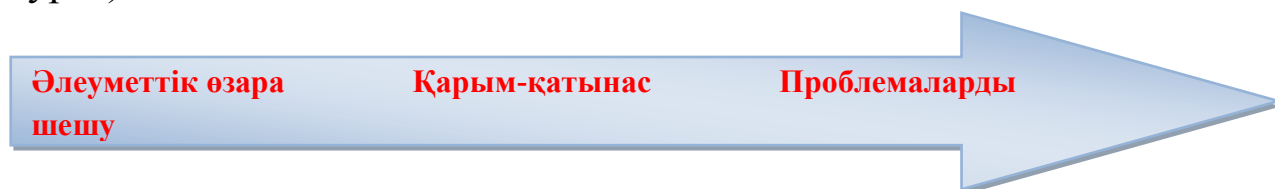
Шеберлікпен таңдалып алынған топқа бөлудің түрі жаңа сабақтың тақырыбына болжау жасауға, жаңа тақырыптың мақсатын айқындауға түрткі бола алады. Бұл әрекет сондай-ақ, оқушының пәнге, жаңа сабаққа деген қызығушылығын артырып қана қоймай, оның сабақтағы белсенділігін алға жылжыту жолындағы көмекші құрал бола алатыны сөзсіз. Топқа бөлудің кез-келген түрін жеткіншектің өнер мен білімге, өзінің туып өскен елі мен жеріне деген сүйіспеншілігінің артуына ықпал ететіндей ойластыруға болады.

Топтағы бірлескен жұмыстың нәтижелері

Жақсы ұйымдастырылған топтық жұмыс оқушылар арасында әлеуметтік өзара қарым-қатынасты, тиімді араласу және проблемаларды шешу дағдыларын дамытуға ықпал етеді. Бұл, өз кезегінде оқушыларды өздерінің оқуларына белсенді қатысуға итермелейді.

Оқушыларды алынған ақпаратты ойластыруға және талқылауға, өзгелердің пікірлерін түсінуге немесе теріске шығаруға ынталандырған жағдайда Топтық жұмыс тиімді болады.

Фактілер бұл үдерістің кезең-кезеңмен жүретіндігін растайды. Айталық, бастапқы кезеңдегі топтық жұмыс әлеуметтік өзара әрекет етудің дағдыларын дамытуы қажет, содан кейін оқушылардың арасында қарым-қатынас біршама орнаған соң, мұғалімдер олардың тиімді қарым-қатынас жасау және мәселелерді шешу дағдыларын дамыта алады (7-сурет).

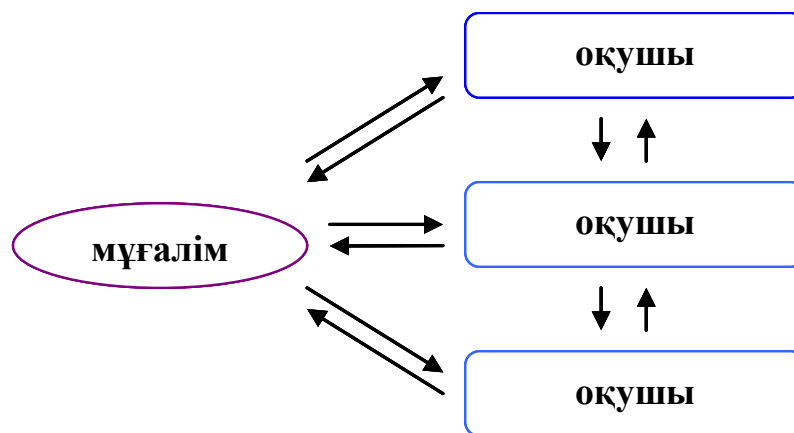

6 - сурет

ИНТЕРБЕЛСЕНДІ ОҚУ/ОҚЫТУ

Интербелсенді оқу/оқыту көптеген жұмыс түрлері мен әрекеттер арқылы жүзеге асады. Мәселен: бірлескен жұмыстар (жұптық, топтық, бүкіл аудиторияның), жеке және бірлескен ізденіс пен зерттеу жұмыстары, ситуациялық және рөлдік ойындар, ақпараттың әртүрлі көздерімен жұмыс жасау (кітап, лекция, интернет, құжаттар, мұражай), шығармашылық жұмыстар, т.б.

Таным әрекеттерін ұйымдастырудың арнаулы әдістемесі ретінде **интербелсенді оқу/оқыту** білім игеру процесіне қатысушылардың тиімді қарым-қатынасына негізделеді. Ағылшын тілінен аударғанда “inter” - “өзара”, “act” - “әрекет жасау” дегенді білдіреді. Яғни **интербелсенді әдістер** - үйренуші мен үйренушілердің өзара әрекеттесуін оқу/оқытудың негізі деп танитын және сондай қатынасқа жағдай жасайтын әдістер (қараңыз, 1-сурет). Интербелсенді оқудың/оқытудың бірнеше әдіс-тәсілдері бар: пікірталастар, ойындар, жағдаяттарды талдау, тренингтер, т.б.

7 - сурет

Интербелсенді әдістерді пайдалану кезінде оқушылар түсіну процесіне толыққанды қатысушылар болады, оның тәжірибесі оқу танымының негізгі қайнар көзі қызметін атқарады. Оқытушы дайын білім бермейді, ол тек оқушыларды бағыттайды, өз бетімен ізденуге үйретеді, өзіндік әрекеттер мен көзқарастарын қалыптастыруға тырысып, оқушылардың ақпаратты өздігімен игеру, проблеманы айқындай алу, оны шешу жолдарын қарастыра білу қабілеттерін дамытуға ұмтылады.

Сонымен, интербелсенді оқу білімді өздігімен игеруге негізделеді, яғни білім дайын күйінде берілмейді, “Үйрену арқылы ғана білімді меңгеру ықтимал” деген қағиданы ұстанады.

Пікірталастар

Пікірталасты үшінші және жоғары сынып оқушыларымен жүргізген өте тиімді. Пікірталас барысында қатысушылардың қарама-қайшы пікір болса да, өз ойын дәлелді негіздер келтіре отырып, оны қорғай білу дағдылары қалыптасады. Пікірталасты өткізу уақыты: 20-30 минут.

- 1) “Иә” немесе “жоқ” деген жауапты қажет ететін сұрақты дайындаңыз. Сұрақ тақтада жазылуы керек.
- 2) Оқушы сұрақ көлемінде ойланады, жеке ойларын дәптерлеріне жазады. Көбірек идея болу үшін жұбымен бөліседі.
- 3) Оқушылар екі топқа бөлінеді: оң пікірді қолдайтындар, кері пікірді ұстанатындар. Ал сұрақ бойынша өзіндік пікір қалыптасырып үлгермегендер көрермен болып отырады.
- 4) Мұғалім ережені түсіндіреді.
- 5) Оқушылар өздерінің неге осы жақта қалғандары туралы 4 минут ойланады.
- 6) Екі жақтан кезепен екі оқушы өздерінің ұстанымдарын айтып шығады.
- 7) Енді кез келген команда өздерінің дәлелдерін қарама-қарсы команданың пікіріне немесе өзінің командасына қолдау ретінде бере алады.
- 8) Оқушылар бір-біріне қарсыласпау үшін және бір-біріне дәрекілік көрсетпеуі үшін мұғалім мониторинг жасайды.
- 9) 10-15 минуттан кейін мұғалім оқушылардың айтқандарын жинақтап, ортаға салуын сұрайды.
- 10) Мұғалім пікірталас кезінде айтылған дәлелдерге және идеяларға қайта оралып, қорытынды жасайды. Оқушылардың дәлелді пікірін пайдалана отырып, осы сұрақ бойынша бір дәйекті дәлел келтіре отырып, эссе жазып берулерін өтінеді.

Мылқау пікірталас

Қатысушыларға тақырып көлемінде 4 көзқарасты талқылау ұсынылады. Талқылау барысы келесі кезекпен ұйымдастырылады:

- 1) Шағын топқа бөлу.
- 2) Топтың әрбір мүшесі плакатқа жазылған тұжырыммен танысады да, соңына аяқталмаған екі сөйлемнің бірін аяқтайды. “Автормен келісемін, өйткені...” Жұмыстың бұл кезеңінде сөйлесуге, талқылауға тиым салынады.
- 3) Шағын топтар барлық 4 плакатты аралап шығады.
- 4) Барлық топтар өз ойларын плакаттарға жазып болған соң, әр топқа бір плакаттағы жазуларды талдап, оларды қорытындылау тапсырмасы ұсынылады.
- 5) Әр топ өз ойларын ортаға салады, бүкіл аудитория талқылайды.

“Бұрыштар” пікірталасы

1) Оқытушы тақырып бойынша екі немесе одан да көп баламалы шешімдері бар проблеманы анықтап, оларды жариялағаннан кейін студенттерді шағын топ құрамында осы мәселені “Ой қозғау” тәсілін қолдана отырып талқылауды ұсынады.

2) Оқытушы студенттерге көзқарастардың бірін таңдап, үш минут ішінде ұстанған позицияларды дәлелдейтін аргументтерді жазуды тапсырады.

3) Бірінші көзқарасты ұстанған студенттер аудиторияның бір бұрышына, басқа пікірді жақтағандар екінші бұрышына, ал енді үшінші немесе төртінші позицияны таңдағандар бөлменің басқа бұрыштарына барады.

4) Оқытушы талқыланып жатқан проблема бойынша алдын-ала дайындалған мәтінді студенттерге таратып береді. Студенттер шағын топ ішінде мәтінді өзара бөліп, өздерінің позициясын қуаттайтын дәлелдер іздейді. Әр топта 1-2 студент осыдан кейінгі пікірталаста топ пікірін білдіретін спикер болып таңдалады.

5) Топтарға кезекпен сөз беріледі. Спикерлер 1-2 минут аралығында өз топтарының позициясын айқындайды.

6) Енді сөз топтардың басқа да мүшелеріне беріліп, олар да пікірталасқа араласады. Топтарды пікірталасқа ынталандыру үшін оқытушы тарапынан студенттерге келесі сұрақтар қойған орынды: “Неліктен бірінші топтың студенттері үшінші топтың көзқарасын қабылдамады?”, “Неліктен бірінші топ сіздерді өз көзқарасына иландыра алды?”.

7) Пікірталас кезінде студенттерге олардың өз көзқарастарын өзгертіп, басқа топтарға ауыса алатындығын ескерту керек. Оқытушы тіпті студенттерді өз пікірлерін өзгертуге ынталандыру керек.

8) Пікірталас соңында әрбір топқа өз позициясын қысқа түрде басқалардың алдында ауызша тұжырымдау мүмкіндігі беріледі. Спикерлер сөйлеп болғаннан кейін оларға сұрақ қойылмайды.

9) Пікірталас аяқталғаннан кейін оқытушы студенттерге өз ұстанымдарын эссе түрінде жазбаша келтіруге тырысады.

“Фишпул”

Қатысушылар екі шеңберге бөлініп отырады. Ішкі шеңберге пікірталасқа қатысатын студенттер отырады, қалғаны сыртқы шеңберде жайғасады - олар пікірталасқа қатыспайды. Ішкі шеңбердегі студенттер саны алтау болу керек, олардың төртеуінің пікірталасқа қатысатындығы алдын-ала жарияланады, сондай-ақ, олар пікірталастың соңына дейін отырады. Ішкі шеңбердегі алты орындықтың төртеуіне аталған студенттер жайғасады, ал қалған екі орындық бос. Бұл орындарға сыртқы шеңбердің кез келген студенті отыра алады. Сыртқы шеңбердегі студенттер сарапшылар рөлін орындап, пікірталасқа баға береді.

Сот отырысы

Пікірталастың бұл түрі азаматтық істердің сотта қаралатындығын қайталайды, имитациялайды. Сот

отырысына алдын-ала дайындалған жөн. Бұл үшін қатысушылар өзара рөлдерді таңдап, бөлісіп алады. Рөлдердің ішіне судья, прокурор, адвокат, айыпталушы, жәбірленуші, жауап беруші, куәгер т.б болуы ықтимал. Пікірталас сот отырысының ережелері бойынша өткізіледі: алдымен судья қаралатын істің мән-жайын баяндайды, содан кейін тараптар сөз сөйлеп, өз көзқарастарын білдіреді, куәгерлерден жауап алынады. Соңында сот өз шешімін шығарады.

Тікелей радиоэфир

Оқушыларды белсенді тыңдау, көптеген талқылау дағдыларын дамытуға ықпал етуге бағытталған әдіс.

Радио жүргізуші-мұғалім (немесе оқушы) төрт қонақты (оқушыны) және аудиторияны (қалған оқушылар) қарсы алады. Радио жүргізушісі талқыланатын тақырыпты таңдайды. Студия қонақтарына (төрт оқушыға) рөлдік карточка беріліп, олар сол карточкадағы рөлдерін ойнайды. Тыңдаушылар аудиториясы (сыныптағы оқушылар) баға береді, сұрақ қою үшін «қоңырау шалады», ескертпелер жасайды және т.б.

ТВ шоу

Көптеген оқушылардың (және мұғалімдердің!) сөйлеу және тыңдау, көру және тыңдау дағдыларын дамытуға бағытталған.

Теледидарда жиі жүргізілетін пікірталастар желісі бойынша ұйымдастырылады. Жүргізуші оқушылар түрлі кейіпкерлермен тақырыпты талқылайды.

Бұл үшін 4-6 студент бүкіл аудиторияның алдына шығып, ұсынылған проблема бойынша өз ойларын жария қылады. жүргізуші үнемі олардың көзқарастарының қарама-қарсы жақтарына назар аударып, пікірледің қақтығысуына жол береді. Қатысушылардың әрқайсысы өз ойларын дәлелдеуге тырысып, қарсы пікірлерге дау айтады.

Аудитория тыңдайды. Соңында жүргізуші талқыны қорытындылап, ортақ шешім табуға тырысады.

Форум

Пікірталастың бұл түрі “ТВ-шоуға” ұқсас. Мұнда тек қалған аудитория талқыға түсе алады: өз орындарынан сұрақ қойып, өз пікірлерін берілген мерзімде қысқа түрде баяндайды. Осы арқылы бүкіл аудитория пікірталасқа қатыса алады.

Симпозиум

Қатысушылар берілген тақырып бойынша өз баяндамаларын топ алдында оқып, тыңдаушылардың сұрақтарына жауап береді. Жүргізуші назарын пікірлердің қақтығысуы мен қарама-қайшылықтарына аударып, пікірталас ұйымдастырылады. Аудиторияның пікірі екі жақты болып, әртүрлі көзқарастар келтірілген орынды. Пікірталас баяндамашының ұстанған көзқарасы төңірегінде болады.

Жазбаша дөгелек үстел (Раунд robin)

Студенттер парақтарына өз ойлары мен идеяларын белгіленген уақыт аралығында жазып, уақыт аяқталған соң, оң жағындағы көршілеріне парағын ығыстырады. Көршілері алдыңғы жолдасының жазғанымен танысып, сол ойларды ары қарай жалғастырады. Белгіленген уақыт өткеннен кейін парақтар тағы да оңға қарай жылжытылады да жазуды толықтыру әрі қарай парақ иесіне қайтып оралғанша жалғаса береді. Соңында парақтың иесі жазғандардың бәрімен танысып шығып, қортынды тұжырым жазады.

Уақыт шеңбері

Идеялар, ойлармен бөлісіп, өзара тәжірибе алмасып,, өз-өзін және басқаларды түсіну үшін,

сонымен қатар топ сұрақтарын құрастыруда . “уақыт шеңберін” қолдануға болады.

Ол үшін қатысушылардың барлығы орындықта немесе еденде шеңбер құрып отырады. Сөйлеуші ғана ұстайтын зат болады (мысалы, доп). Мұғалім оқушылар сияқты орындықта немесе еденде отырады. Мұғалімнің осылайша жайғасуы оның директор емес, үйлестіруші екенін білдіреді. Мұғалім Уақыт шеңберіндегі құрылымдық ережелерінің сақталуына, әр оқушының эмоциясын қорғауға және лайықты тапсырмаларды дайындауға жауапты. Егер оқушылар ережелерді үнемі бұза берсе, мұғалім тапсырманы аяқтауға дайын болуы керек.

Уақыт шеңберіндегі маңызды ережелер:

- талқылауға барлығы түгелдей қатысулары қажет. Бұл бірініші болып өткізілуге тиісті тапсырмалардың бірі;
- тек біреу ғана сөйлеу керек, яғни әңгіме тақырыбы ережелердің сақталуына мүмкіндік беру;
- егер сіз бір тақырып аясында сөйлегіңіз келмесе, «сөзіңізді» басқаға бере аласыз.

Балалар философиясы

БФ балаларды (немесе ересектерді) сыни, байыппен, шығармашыл және бірлесіп ойлауға ынталандыруға бағытталған. Бұл мұғалімге қатысушылар сұрақтарды өздері құрастырып және өздері қоятын және «қалай оқу керектігін үйренетін» «сұраныстар қоғамын» құруға көмектеседі.

Ең алдымен, орындықтарды шеңбер бойымен орналастыру керек. Қажет болса, сөйлеушіні білдіретін бір затты алуға болады. (мысалы, доп). Бөлме ішінде оқушыларға арналған ынталандыру материалдарын орналастырыңыз.

Мұғалім тақырыппен таныстырып, үдерісті түсіндіреді. Оқушыларға ынталандыру материалдарын толығымен қарауға бірнеше минут беру керек. Оқушылар шеңберге оралғанда, жауап беруі тиіс тақырыпқа/пәнге қатысты сұрақтарды ойластыру үшін, оларға бір-екі минут беріледі. Оқушылар пікір алмасып, мәселені талқылап, бір тоқтамға

келу үшін дауыс береді. Мұғалім сұрақтарды дұрыс құра отырып, дамытатын сұрақтар қойып немесе әр оқушының қатысуын қамтамасыз ету үшін топпен бірге әрекет ете отырып, үйлестіруші ретінде қатысады.

Қар кесегі

Бірге ойлауға және өз ойларын негіздеуге көмектеседі. Қатысушыларды ұйымдастыру үшін қозғалуға және араласуға ыңғайлы болатындай үлкен кеңістік қажет. Немесе, оқушылар парталардың айналасына топтар құрып, тиісінше орындықтарды қозғалта алады.

Біріншіден, оқушылар жеке жауап берулері керек. Кейін жұп ақылдасып, олардың екі жауабын бір жауап етіп үйлестіреді. Кейін жұптар басқа жұптармен бірігіп, үдерісті қайталайды. Осылайша төрт жауап бір жауап болып біріктіріледі. Мысалы. Бірінші оқушы мінсіз өмір үшін үш зат таңдайды. Кейін жұптар талқылап, 6 жауаптың тек үшеуін таңдайды. Содан соң 4 оқушы дәл солай алтыдан 3 затты таңдайды.

Сонымен қатар, “қар кесегін” тренингке қатысушылардың бір-бірімен танысуы кезеңінде қолдануға болады. Ол үшін қатысушылар барлығы кезектесіп аттарын атайды: әрқайсысы өзі атын айтар алдында, алдындағы қатысушылардың аттарын атайды.

Кемпірқосақ тобы

Әр оқушы (бастапқы топта) тыңдайды және (Түрлі-түсті топта) сөйлейді. Топтарды қимылдауға және талқылауға орын қалдыра отырып, стандартты орналастыру. қажет.

Алдымен, оқушыларды топтарға бөліп отырғызыңыз. Топтардың барлығына бір тақырып немесе әр топқа бөлек тақырып беріледі. Оқушылар. бастапқы топта тақырып бойынша талқылау жұмыстарын жүргізеді. Талқылаудан кейін оқушыларға түстер беріп, тиісінше қайтадан топқа бөледі. Жаңа топтар «бастапқы топ» қатысушыларынан

тұрады. Кейін оқушылар жаңа топта не талқылағандарын айту үшін «бастапқы топқа» қайта оралады. Бұл одан әрі талқылауға түрткі болады.

Жұптық әңгіме

Идеяларды құрастырып, белсенді тыңдап, бар ойын талқылауға шоғырландыруға мүмкіндік береді. Жұптық әңгіме топта өзін сенімсіз сезінетін оқушылардың өзін еркін ұстауына, өз ойын ашық білдіруіне көмектеседі.

Талқылау кезінде басқа жұптармен қосылып талқылаудан сақтап қалу үшін жұптар арасында аз да болса ара-қашықтық сақтаған дұрыс әрі тиімді болмақ.

Оқушылармен талқылау үшін ынталандыратын немесе арнайы сұрақтар мен тақырыптарды қолданыңыз. Белсенді тыңдап, жауап беруге жетелеңіз. Тақырыпты белгілеу үшін А мен Б атаңыз (мысалы, А тыңдайды, ал Б сөйлейді, кейін керісінше). Оқушылардан олар жеке жауап алғысы келетін сұрақ қоюды сұраңыз, кейін бұл сұрақ жұпта талқыланады. Әр жұпқа мақсат қойыңыз – мысалы, мынаған жауап беріндер.

Стикердегі диалог

Көпшілік алдында «сөз сөйлеу» қажеттілігі жоқ ашық пікірталас жүргізу арқылы визуалды, кинестетикалық және тыңдау аспектілерін дамытудағы тиімді әдістердің бірі. Талқылауға арналған маңызды тақырыптың болғаны жақсы.

Әр оқушыға стикерлер, жүріп-тұруға арналған орын қажет.

Бұл әдісті қолданудың әртүрлі жолдары бар. Айталық: қабырғаға немесе тақтаға пікірлер немесе сұрақтар жазылған бірнеше түрлі-түсті қағаз ілінеді, болмаса оларды үстелдің үстіне қоюға болады. Оқушылар оларды оқып, стикерлерге өз ойларын жазып қалдырады. Екінші жолы: 3/4/5 адамнан тұратын топтар стикердегі сұрақтарға жауап береді немесе ол жөніндегі өз ойларымен бөлісіп, талқылап, стикерге өз

ойларын жазады, кейін пікірлерін қорғайды. Оқушылар стикерлерде өз пікірлерін/эмоцияларын білдіре алады.

Тыңдап отырған үштік

Бұл әңгіме тақырыбының тұжырымдамасын және үдерісті түсінуді дамытатын ақпарат алуға арналған құрылымдалған жаттығу. Сондай-ақ бақылаушы рөлі арқылы өзін өзі сараптауды дамытуға ықпал етеді.

Оқушылар үшеуден отырады, екеуі бірге, ал біреуі оларға қарсы сәл алшақта – сөйлесуге қатыспайды, бірақ бақылайды. Әр оқушы шешен, тілші және хатшы рөлін атқарады. Шешен бір нәрсені айтады, сұрақты түсіндіреді немесе пікірін білдіреді. Тілші көмектесіп айтып отырады және түсініктеме беруді сұрайды. Хатшы қажетті жерлерін түртіп алып, әңгіме соңында қорытынды береді. Келесі жолы рөлдер ауысады.

Өкіл

Белсенді тыңдау, қауым алдында сөйлеу және анық баяндау, тәжірибе алмасу және өзара байланысты болу үшін қолданылатын әдіс. Топтарды сынып бойынша үш-төрттен орналастыру қажет. Топтар тапсырмаларды орындап болғаннан кейін топтың бір адамы «елші» болып сайланады да, зерделенген материалды түсіндіру және жинақтау, бұл туралы жаңа топтың ойын, бір шешімге келгенін немесе жетістікке жеткенін білу үшін басқа топқа барады. Бұдан кейін елші өз тобына қайтып оралып, білгендерін айтып береді. Бұл – шаршататын және бір сарынды «баяндама жасалатын», мезі қылатын сабақтардан құтылуға мүмкіндік беретін тамаша әдіс. Сондай-ақ, бұл әдіс елшінің тілді қолдану шеберлігін көрсетеді, әрі белсенді тыңдаушылар тобын қалыптастырады.

Жигсо

Сұрақтар топтамасымен жұмыс істеудің құрылымдалған тәсілі және топта жұмыс істеуге мүмкіндік береді. «Жигсо» әдісінің артықшылығы – топта жұмыс істеуге арналған құрылым ұсынып, сөйлеу және тыңдау дағдыларын дамытуды қамтамасыз ететіндігі. Мұғалім сыныпты шағын топтарға бөледі (әдетте, төрт адамнан). Мұғалім оларды сыныптың тепе-теңдігін сақтай отырып, жынысына, қабілетіне, қарым-қатынастарына қарап бөледі.

Құрылған *әр топқа* дәстүрлі тапсырма беріледі. Тапсырма үлестірме материалдар түрінде таратылады. Күрделілігі бойынша оқуға арналған материалдың тиісті күрделілік деңгейі сақталуы керек. Егер топ төрт адамнан тұратын болса, басты тапсырманың ішінде топтың әр мүшесіне бір сұрақтан төрт сұрақ немесе тапсырма болады. Сұрақтар немесе тапсырмалар топ ішінде оқушылардың өзара келісуі арқылы бөлінеді.

Нақты бір сұрақты немесе тапсырманы тандаған оқушылардың барлығы *Сарапшы топ* деп аталатын жаңа топ құрылып, ортақ проблеманың шешімін табу үшін олар бірлесіп жұмыс істейді. Тапсырманы орындаудың бұл кезеңінің соңына қарай оқушы өзге «сарапшылармен» өзара қарым-қатынас жасап, мәселені талқылаудың арқасында өз сұрағы бойынша сарапшы болып қалыптасады.

Оқушылар бастапқы топтарына қайтып оралады. Материалдар таратылады да, бастапқы топтарға ақтық тапсырма беріледі. Ол ұжымдық қорытынды шығару немесе жеке тапсырма болуы мүмкін. Бұл тапсырманың көздегені: тапсырманы сәтті аяқтау үшін оқушылар әрқайсысының сарапшы топта болған кезде алған мәліметтерін ескере отырып, бастапқы топтың бірлескен «ақылына» сүйенуін қамтамасыз ету.

Құндылықтар спектрі

Пікір айту, құндылықтарды көрсету, пікірлердің әртүрлілігін талқылауда қолданылатын әдіс.

Спектр үшін жіпті, тақтаны көрсетіп тұратын стрелкаларды пайдаланыңыз; қарама-қарсы қабырғаларға пікірлердің екеуін ең шеткі нүктелерін орналастырыңыз.

Оқушылар немесе оқушылардан құрылған топтар айтылған пікірмен қаншалықты келісетіндігін айта отырып, оған қатысты өз ойларымен бөліседі. Бұны жүзеге асырудың тәсілдері өте көп: оқушылардан олардың өз пікірлерін көрсететін сызықтың нүктелеріне келіп тұруды өтінуге болады немесе олар айтылғанды алдымен топ ішінде талқылайды да, содан кейін топтан бір оқушы шығып өз тобының ұстанымын түсіндіре отырып, тобының белгі/карточкасын сызықтың бойына орналастырады. Бұл – бір сұрақтардың әртүрлі жауаптарын салыстырып, пікірлер арасындағы алшақтықты анықтауға арналған өте жақсы әдіс.

Ыстық орындық

Біреуге алаңдаушылық танытуды ынталандыруға, мазмұнды «түсінетіндігін» түсінуге арналған драмалық тапсырма. Сұрақтарды зерделеп, ұстанымдарды негіздеуге мүмкіндік береді.

Орындықтар доға болып қойылады. Бір оқушы алға шығып өз пікірін айтып және тақырып бойынша сұрақтарға жауап береді. Сұрақты анағұрлым мазмұнды қылу үшін, оқушылар белгілі бір пікір бойынша бірлесіп алға шығып сөйлей алады. Мысалы, оқушылар белгілі бір рөлді немесе адамды сомдай алады (мысалы, Гордон Браун немесе жалғыз басты жас ана).

Алтын балыққа арналған аквариум

Оқушылардың қандай да болмасын проблеманы “көрермендер” алдында диалог үрдісінде талдауға мүмкіндік беретін тәсіл. Бұл тәсілді қолдану – топқа өз идеяларын ұсынуға мүмкіндік береді, оқушылардың өз ойын негіздей алу қабілетін дамытып, сараптамалық сұрақтар қоя білуге үйретеді.

Топқа арналған орындықтар ортада, сыныптың қалған бөлігі тыңдаушылар ретінде отырады.

Барлық сынып алдында өз пікірін білдіргені болмаса, қалған жағдайда «ыстық орындық» сияқты. Олар алтын балыққа арналған аквариумда отырады, басқалары оларға сұрақ қойып, түсініктеме беруді талап ете алады және т.б.

Қашықтықтан басқару

Кінәмшіл, эмоционалды немесе қайшы келетін сұрақтармен жұмыс жасау кезінде қолданылады.

Оқушыларды кінәмшіл, эмоционалды немесе қайшы келетін тақырыптардан қашықтықта ұстау үшін әңгіме, драма, рөлдік ойынды және т.б. қолданыңыз. Мысалы, жоғалту/айрылу кезіндегі сезімдерін ашық талқылауды сұрағанның орнына, одан да жоғалтқан жас жігіт атынан айтылған әңгімені қолданып, сосын оқушылардан оның не сезінгенін талқылауды сұрауға болады.

Стоп-кадр

Талқылауды демеуге арналған кинестетикалық әдіс.

Оқушылардан тақырыптың, хикаяның және мақұлдаудың стоп-кадрын жасауды сұрайды. Стоп-кадр бұл «камера» өз жұмысын тоқтатқан нүкте – стоп-кадрдың сыныпқа көрінбейтін басы және аяғы болады (сонымен ол фотографиялық суреттен ерекшеленеді). Топтар суретте не болып жатқанын талқылау үшін, өз стоп-кадрларын сыныпқа көрсетеді.

Ақылдың алты қалпағы

Мәселені барынша мұқият талқылап, баланың жалпы ойлау қызметін жетілдіру үшін ойдың/сананың түрлі аспектілерін жандандыру мақсатында қолданылатын әдіс.

Алты қалпақтың әрқайсысы ойлаудың түрлі элементтерін, аспектілерін білдіреді. Оқушыларға қалпақ беріледі (рас

қалпақ немесе ойдан шығарылған) де, олардан мәселені талқылау барысында барлық ой операцияларын (ойлану, талдау т.б.) осы қалпақтың түсіне сәйкес келетін шекте жүргізу сұралады. Бұл әдістің көздегені: осылайша мәселенің немесе ойдың барлық аспектілерін қамтитын карта жасау. Сынып топтарға бөлініп, бір топқа бір түсті қалпақ беріледі. Мұғалім әңгімені жүргізеді.

- **Ақ (ақ бұлттар)** - фактілер, цифрлар және мәліметтерді таза күйінде беру

- **Қызыл (от)** - ішкі сезім, эмоция, сезінулер және интуицияны білдіру

- **Қара (тұман)** - негативті ойлау, мысалы: “бұл орындалмайды, себебі....”

- **Сары (күн)** - оптимизмді, ашықтықты, позитивті және конструктивті ойлар, ұсыныстар, мысалы: «неге, бұл міндетті түрде орындалады!»

- **Жасыл (дала)** - жаңа идеялар ағымын тудыратын шығармашылық ойлар

- **Көк (аспан)** - жоғары деңгейдегі жалпы көзқарастарды, білдіреді, қорытындылайды.

Еркін әңгіме

Оқушының жауапкершілігін, көшбасшылығын ынталандырып, мұғалімнің материалды қайтадан пайдалануын болдырмауды көздейтін әдіс. Бұны шағын топта, сондай-ақ бүкіл сыныппен орындауға болады. Құрылымы болмағандықтан, бұндай әңгіме барысында оқушыларға көмек керек болуы мүмкін. Көмекті мұғалім көрсете алады, бірақ жұмыс топтарда жүрсе, мұғалім барлық топқа үлгермеуі мүмкін. Аталған мәселені шешудің тағы бір жолы: бір оқушыдан көмекші болуды сұрауға болады, бұл техника оқушылар үйлестірушінің өзін қалай ұстауы қажеттігі туралы тәжірибеден өткеннен кейін, олармен осы рөлдің негізгі аспектілерін талқылауға мүмкіндік береді.

Сұрақтар шеңбері

Бұл әдіс оқушылар бойында идея білдіру, тыңдау дағдыларын дамытуға бағытталған, сондай-ақ барлық оқушыларды қатыстыру арқылы оқыту жағдайларын теңестіруді

көздейді.

Бұл әдіс бойынша оқушылар кезектесіп сөз сөйлейді. Оқушылар төрт немесе бес адамнан тұратын топ құрайды. Оқушыларға тақырып және ол бойынша ой жинақтау үшін бірнеше минут беріңіз. Содан кейін талқылау басталады, әр оқушыға үздіксіз сөз сөйлеу үшін үш минутке дейін (немесе өзге уақытты таңдаңыз) уақыт беріледі. Бұл уақытта ешкім еш нәрсе айта алмайды. Әрқайсысы бір рет сөз сөйлегеннен кейін жалпы әңгіме жүргізу мақсатында шағын топтар шеңберінде сөз беріңіз. Бұл кезеңде оқушылардың өзінің жеке идеяларын емес, біреудің айтқандарын негізге ала отырып сөйлеуге тиіс екенін алдын ала ескертуді ұмытпаңыз, сонымен қатар әңгімені қорытындылау кезеңінде олар жаңа идеяларды енгізе алмайтындығын еске салу қажет (Брукфильд және Прескиль, 1999).

Айналмалы бекеттер

Бұл әдіс оқушылардың өзгелердің идеясына сүйеніп, проблеманы немесе мәселені толығымен қамтуын көздейді, сондай-ақ олардың белсенді болып, жылдам қозғалуын талап етеді. Бөлмеге индикаторлары, түрлі-түсті қағаз және қаламдар бар бірқатар бекеттер қою керек (немесе әр топқа әр түсті қалам беріңіз, осылайша кім қандай үлес қосқанын көре аласыз).

Әр топты өз бекетінің жанына орналастырыңыз. Оларға талас тудыратын проблеманы талқылап, өз идеяларын газетке немесе тақтаға жазу үшін 10 минут уақыт беріледі. Уақыт аяқталғаннан кейін топтар кабинеттегі жаңа бекеттерге көшеді, ол бекетте бұған дейін болған топтардың идеяларын негізге ала отырып, талқылауды жалғастырады. Барлық топтар бекеттердің барлығын өтіп, өзге топтардың

түсініктемелерін қарастырып болғанша әр 10 минут сайын топтар бекеттерін ауыстырып отырады.

Үш қадамды сұхбат

Идеялар мен ойларды дамытудың құрылымдалған әдісі, басқаша айтқанда тақырып бойынша қатысушылардың бір-бірінен кезектесіп интервью алу тәсілі. Мұда басты назарды жауапқа аудару керек.

Сыныптағы оқушылар шағын топтарға бөлінеді. Сыныпта шағын топтармен жұмыс істеуге қолайлы жағдай жасалуы керек.

Төрт адамнан тұратын топтарды жұптарға бөліңіз: А және Ә, Б және В.

1-қадам. А Ә-дан сұхбат алады, ал Б В-дан сұхбат алады.

2-қадам, керісінше. Ә А-дан сұхбат алады, ал В Б-дан сұхбат алады.

3-қадам. Әр оқушы өз жұбы туралы ақпаратпен төрт адамдық топ ішінде бөліседі.

Үлкен шеңбер

Топ ішінде бірлесе жұмыс жасаудың тиімді үлгісі. Бұл тәсіл бойынша қатысушылардың жұмысы 3 кезеңде өтеді.

1) Топ аудитория ішінде үлкен шеңбер құрып отырады. Оқытушы талқыланатын тақырып бойынша қандай да проблеманы айқындайды.

2) Белгілі бір уақыт ішінде әрбір қатысушы жеке жұмыс жасайды, дәптеріне аталмыш проблеманы шешуде өз ұсыныстарын жазады.

3) Шеңбер бойынша әрбір қатысушы кезекпен өз ұсыныстарын оқиды. Топ әр қатысушының сөзін бөлмей, сын айтпай мұқият тыңдайды. содан кейін әр ұсынысты талдайды, дауысқа салады.

Маңыздылығы тұрғысынан таңдалып алынған ұсыныстар бүкіл топтың ортақ пікірін білдіретін тізімдер

қатарына енгізіледі. Бұл тәсіл мәселені шешудің жолдарын тез анықтау қажет болғанда тиімді.

Қос шеңбер

Студенттер екі шеңбер құрап отыруы керек: ішкі және сыртқы. Ішкі шеңбер тұрақты болады да, сыртқы шеңбер құрамы оқытушының айтуымен ауысып отырады. Шеңберлердегі студенттер саны бірдей болғаны орынды. Осылайша студенттер талқыланатын мәселе бойынша бірнеше жолдасымен пікір алмасады.

Бірге ойлаймыз

Бұл сыныбыңызда талқылауға және диалогқа ықпал ететін және «Қолыңды көтер/1 адамға сену» көзқарасынан бас тартуға көмектесетін жақсы тәсілі.

- 1.Оқушыларды 4 адамнан тұратын топқа бөліңіз, әр оқушыға 1-ден 4-ке дейін нөмір беріңіз.
- 2.Одан кейін сіз оқушыларға топта талқылау үшін сұрақ қоясыз. Берілген уақыт біткеннен кейін, олар өз жауаптарын планшетке жазады және сыныппен бөліседі.

Сізге балалар арасында бәсекелестік тудыру үшін ұпай есептеу жүйесін пайдалануға болады. Одан кейін барған сайын күрделілігі артатын сұрақтарды пайдалана отырып, сипатталған қадамдарды қайталайсыз.

Рөлдік ойын

Рөлдік ойын – бұл өмірлік жағдайлардың белгілі бір мінез-құлық немесе эмоционалдық жақтарын меңгеру ниетінде алдын-ала бөлінген рөлдер арқылы қатысушы топтардың сахналап ойнауы.

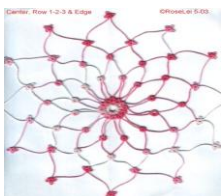
Рөлдік ойындар шағын топтарда (3-5 қатысушы) жүргізіледі. Қатысушылар карточка арқылы (тақтада, қағаз парақтарда және т.б.) тапсырма алады, рөлдерді бөледі,

жағдайды ойнайды және барлық топқа ұсынады (көрсетеді). Оқытушы балалардың мінез-құлқын ескере отырып рөлді өздері бөледі.

Бұл әдістің артықшылығы сол, әрбір қатысушы өзін ұсынылған рөл жағдайында көрсетеді, сол не басқа жағдайды айтарлықтай шынайы байқайды, сол не басқа әрекеттердің салдарларын сезінеді және шешім қабылдайды.

Жұмыстың аталған нысаны ойын жағдайларын құрастыру жолымен, тапсырылған шарттармен алдын ала белгіленген мінез-құлқын, сол немесе басқа жағдайларда адамдардың мінез-құлқы мен эмоционалдық реакциясын бейнелеу үшін қолданылады.

Өрмекшінің торы

Жұмыс күнінің соңында тыңдаушылармен күні бойы қарастырылған материал бойынша міндетті түрде рефлексия жасау қажет. Ол рефлексияларды «Өрмекшінің торы», «Аялдама», «Сен –маған, мен-саған», «Қар кесегі» сияқты әдістемелік ойындар түрінде ұйымдастырса болады.

1.Ойынға қатыса отырып, өзін емін-еркін сезінетін жағдайда бүгінгі өткен тақырыпты қайталай отырып, меңгерген, өзіне қызықты болған материалдарды есіне түсіреді және күмән тудырған мәселелелер, өзін мазалаған сұрақтар бойынша қосымша мәлімет алады, білім қоржынын толықтырады.

2.Ойынға қатысу арқылы тыңдаушыларға әдістемелік ойындардың техникасын меңгеруге жағдай жасау.

Әдістемелік ойын «Өрмекшінің торы»: кезекті күннің соңында жұмыс күнін қорытындылау мақсатында тыңдаушылар шеңбер құрып тұрады. Арасында тұрған тренердің қолында шумақ жіп. Тренер тыңдаушылардың есіне бүгінгі күннің тақырыбын еске түсіріп, әңгіменің басы болатындай фразаны айтады да (мысалы: «Бүгін сабақта біз диалогтік оқытуды қарастырдық. Диалог «сабақта оқушылардың қызығушылығын арттыру мен қатар, олардың білім деңгейінің өсуіне үлес қосатынына» сенімдімін), қолындағы шумақ жіптің үшін алдын ала өз саусағына орап,

шумақты шеңберде тұрған біреуге лақтырады. Ол адам қарастырған тақырып бойынша маңызды ақпаратты, модульдің идеясын ашатындай сөйлемді айтып, жіптің ұшын өз саусағына орап, шумақ жіпті келесі адамға лақтырады. Шумақ жіп барлық тыңдаушының саусағына оралған кезде шеңбердің ортасында «өрмекшінің торы» тоқылады. Енді шумақ жіпті ең соңында алған тыңдаушы саусағына оралған жіпті тарқатып, өзін мазалаған немесе түсініксіз болған, күмән тудырған сұрағын айтып, шумақ жіпті керісінші бағытта лақтырады. Жіпті алған адам қойылған сұраққа жауап беруге тырысады. Ол жауап бере алмаса, шеңбердің ішінде тұрған кез келген адам жауап бере алады. Бұл іс-әрекет «өрмекшінің торы» толық тарқатылғанша жалғаса береді. Осылайша тыңдаушылар ойнай отырып, бір күн жұмысын қорытындылап, мәліметтерді нақтылап, белгісізді анықтап алады. Тыңдаушылардың пікірінше, бұл жұмыс өте тиімді. «Жұмыс соңында жаңғырған материал тағы бір қайталанып, есте көбірек сақталады» дейді.

Шағын лекциялар

Шағын лекциялар теориялық материалды ұсынудың тиімді материалдарының бірі болып табылады. Оны бастар алдында алдыда тұрған тақырыппен байланысты, ми штурмын немесе рөлдік ойынды өткізу қажет, ол қатысушылар үшін оның маңызын арттырады, оларды ақпараттандыру дәрежесі мен тақырыпқа қатынасын анықтайды.

Материал қатысушылар үшін ұғынықты тілде мазмұндалады. Әрбір терминге анықтама беру қажет. Теорияны «жалпыдан жекеге» қағидаты бойынша түсіндірген дұрыс. Келесі сұраққа көшер алдында айтылғандардың бәрін жинақтау және сіздің дұрыс түсінгеніңізге көз жеткізу керек.

Беделді қайнарларға сүйену маңызды және айтылғандардың бәрін – сіз ойлап таппағаныңызға, оны осы саладағы мамандар зерттеп және сипаттағанына назар аудару керек. Ойын аяқталғаннан кейін қатысушыларда пайда болған барлық сұрақты талқылау керек, содан кейін, аталған

ақпаратты тәжірибеде қалай қолдануға болады және мұны қандай нәтижемен жүргізуге болады, соны сұрау керек.

Шағын лекцияларды интерактивті режимде өткізу ұсынылып отыр: қандай да бір ақпаратты хабарлар алдында тренер қатысушылар бұл туралы не білетінін сұрайды; қандай да бір бекітуді ұсынғаннан кейін тренер бұл мәселе бойынша қатысушылардың ой-пікірін талқылауға ұсыныс жасайды. Мысалы:

-Ал сіз қалай ойлайсыз?

- Сіз мұны қалай істеуді ұсынасыз? т.б.

Кең ауқымды лекция

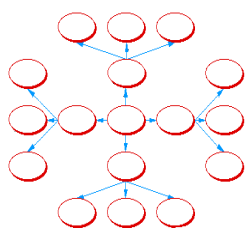
Лекцияны 6-15 минуттік бірнеше бөлімге бөліп, олардың арасындағы үзілістерді (2-5 минут) студенттердің жаңа ақпарат жайлы ойлану, пікірлесу, талқылау сияқты белсенді әрекеттерімен толықтыратын дәріс оқу тәсілі.

Жобаны әзірлеу

Бұл әдіс қатысушыларға ойша аудиториялардан шығып, талқыланатын мәселе бойынша өз әрекетінің жобасын жасауға мүмкіндік береді. Ең бастысы, топ немесе жекелеген бөлімшелердің өз жобасын қорғайтын, басқалардың алдындағы өзінің артықшылығын дәлелдейтін және достарының пікірін білуге мүмкіндігі болады. Мысалы: өзінің қаласындағы дүлей апаттың қаупін төмендету жөнінде жоба жасау. Қатысушылардың мамандандырылған мекемелерден кеңес алуға, кітапханалардан әдебиеттер алуға және т.б. алуға мүмкіндіктері бар. Қатысушыларға газеттен тақырып мәселелеріне қатысы бар басылымдар, суреттер, мақалалар жинауға, содан кейін бұл материалдарды топ болып талқылауды ұсынуға болады.

Кластерлер

Кластерлер (“Жүзімнің шоқтары” деген мағынада қолданылады) - қандай да бір тақырыпты ұғынуда болатын ой үрдісін көрнекті ететін, материалды графикалық ұйымдастыру тәсілі. Кластер ойлаудың сызықтық емес форманың бейнесі болып табылады. Кейде осы тәсілді «көрнекті миға шабуыл» деп атайды.

1. Ойдың, тақырыптың «жүрегі» болып табылатын басты сөзді немесе сөйлемді таза беттің ортасына (тақтаға) жазу керек.

2. Берілген тақырыпқа келетін, бейнелерді, фактілерді, ойды көрсететін сөздерді немесе сөйлемдерді жан-жағына «лақтырып» тастау керек. («Планеталар және оның серіктері» үлгісі)

3. Жазылуына қарай, пайда болған сөздер пасты ұғыммен түзу сызықпен біріктіріледі. Әрбір «серіктің» өз кезегінде тағы да «серіктері» пайда болады, жаңа логикалық байланыстар тұрғызылады.

Нәтижесінде біздің ойларымызды графикалық бейнелейтін, берілген тақырыптың ақпараттық өрісін анықтайтын құрылым пайда болады.

Кластерлермен жұмыс жасағанда келесі ережелерді сақтау керек:

1. Ойға келген нәрсенің барлығын жазудан қорықпау керек. Қиял мен интуицияға ерік беру керек.

2. Уақыт біткенге дейін немесе ойлар сарқылғанға дейін жұмысты жалғастыру.

3. Көбірек байланыстар жасауға тырысу. Алдын-ала белгілі жоспарды қолданбау.

Кластерлер жүйесі Ақпараттың артық көлемін қамтуға мүмкіндік береді. Ары қарайғы жұмыста, алынған кластерді «ойлардың өрісі» ретінде талдай отырып, тақырыптың даму бағытын нақтылау қажет.

Кластерлерге бөлу шақыру сатысында да, рефлексия сатысында да, тақырыпты оқығанға дейін ойдың іс-әрекетін уәждейтін тәсіл ретінде немесе материалды өту

қорытындысы бойынша ақпаратты жүйелейтін түрі болып табылады.

Мақсатқа байланысты оқытушы жеке өзіндік жұмыстарын немесе жалпы біріккен талдау түрінде топтық жұмысты ұйымдастырады.

Пәндік саласы шектеусіз, кластерлерді әртүрлі тақырыптарды оқығанда қолдануға болады.

«Ми шабуылы», «ми штурмы» («дельфи» әдісі)

Бұл әдіс, берілген сұраққа кез-келген оқушы жауап бере алатын әдіс. Маңыздысы айтылған көзқарасқа бірден баға қоймау керек, барлығын қабылдау қажет және әрқайсысының пікірін тақтаға немесе парақ қағазға жазған дұрыс. Қатысушылар олардан негіздеме немесе сұраққа түсініктеме талап етілмейтінін түсінулері керек.

«Ми шабуылы» хабарландыруды анықтау керек болғанда және/немесе қатысушылардың белгілі сұраққа қатынасы кезінде қолданылады. Жұмыстың бұл нысанын кері байланыс алу үшін қолдануға болады.

1. Қатысушыларға талқылау үшін белгілі бір тақырып немесе сұрақ беру.

2. Осы мәселе бойынша өзінің ойын айтуға ұсыныс жасау.

3. Айтылғандардың барлығын жазу (олардың бәрін қарсылықсыз қабылдау керек). Егер сізге ол түсініксіз болатын болса, айтылғандарды қайталап анықтауға жол беріледі (кез-келген жағдайда идея қатысушының аузынан қалай шықса, солай жазылады).

4. Барлық идеялар мен талқылаулар айтылып біткеннен кейін, берілген тапсырма қандай болғанын қайталау керек, және қатысушылардың сөзінен сіз не жазып алдыңыз соның барлығын тізіп шығу керек.

5. Қатысушылардан, олардың пікірі бойынша алынған нәтижеден қандай қорытынды жасауға болатынын және тренингтің тақырыбымен байланысты оның қалай болатынын сұрай отырып жұмысты аяқтау қажет. **«Ми шабуылы»** аяқталғаннан кейін (көп уақытты алмай,

орташа 4-5 минут), жауаптың барлық нұсқаларын талқылау керек, бастыларын және келесілерін таңдау қажет. «Ми шабуылы» қажеттілігіне қарай тиімді әдіс болып табылады:

- даулы мәселелерді талқылау талқылауға қатысуға онша сенімді емес қатысушыларды ынталандыру;
- қысқа мерзім ішінде идеяны көптеп жинау;
- дәрісханалардың дайындығы мен хабарландырылуын анықтау.

Тест сынағы

Тест сынағы әдісінің көмегімен жастардың хабарландырылу деңгейін немесе олардың талқыланатын тақырыпқа қатынасын анықтайды. Тест сынағын дұрыс жасау әдісі орынды болуы тиіс: олар сауатты, анық, ұғынықты тілде жасалуы қажет және оқушылардың сезімін қорғауы керек.

Тест сұрақтарын ала отырып оқушылар оларды назар сала оқулары және тиісті графада өздерінің жауап нұсқаларын: «дұрыс», «дұрыс емес», «білмеймін» деп белгілеулері тиіс.

Содан кейін, егер тест жасырын болмаса, жауаптары сабақтарда немесе топтарда талқыланады. Жасырын тест сынағы қорытындысын оқытушылар (тренерлер) шығарады.

Ал кәдімгі тест сынағы қорытындысын – жауаптарын оқушылармен бірге талқылағаннан кейін оқытушылар (тренерлер) шығарады.

INSERT

Бұл түсінудің жеке меншік үрдісінің мониторинг әдісі. Әр оқушының өзіне “мәселе жөнінде не білемін”, “менде қандай күдік туды”, “осы материалдан жаңа не білдім” және “жұмыс барысында қандай сұрақтар пайда болды, қандай сұрақтар ашылмай қалды” деп баға берудің маңызды екені түсінікті. Осы төрт пункт өзін-өзі бағалаудағы кез келген сәтте өзекті мәселе болып қала береді.

1) Түртіп алудың түсініктемесін тақтаға жазған дұрыс. Содан кейін оқуға уақыт беру керек;

2) Оқып болғаннан кейін, түртіп алу кестесін толтырады – тақтаға сызу керек, дәптерлеріне сызып алу үшін уақыт беру керек. Алдыңғы қойған белгілерінен сәйкес, кестені өз беттерімен толтырады;

3) Кестелерді жұпта талқылайды;

4) Кестені топта талқылайды, сыныптың жалпы кестесіне не енгізу керектігін таңдайды;

5) Сыныптың жалпы кестесін тақтада толтырады, мәтіннің барлық даулы жақтарын анықтайды, сұрақтарға жауап іздейді.

ББҮ кестесі

Білемін /білгім келеді/ үйрендім – сабақтың басынан аяғына дейін қолданылады, өйткені стратегия сабақтың барлық сатысын қамтиды. Сабақтың барысында оқушылар берілген тақырып бойынша не білетіндерін ойланады, содан соң сұрақтар құрастырады және осы сұрақтарға өздері жауап іздейді.

1) Алдымен тақырып беріледі, содан кейін оқушылар осы тақырып бойынша не білетіндерін толық жазып шығуы үшін уақыт беріледі. Өз жазғандарын жұптарымен бөліседі.

2) Тақтаға ББҮ кестесі сызылады:

БІЛЕМІН	БІЛГІМ КЕЛЕДІ	ҮЙРЕНДІМ

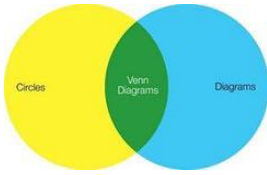
3) Оқушылардан сыныппен бөлісуды сұралады және олардың жауаптарын жіктеп жазуға болады.

4) Оқушылар тақырып бойынша сұрақтар дайындауын өтініңіз. Олар өз жазғандарын қарастыра отырып, ондағы кейбір мәселе бойынша өз сұрақтарын жаза алады.

5) Оқушылар сұрақтарына жауап іздеп, мәтінді оқиды.

6) Оқушылар өз сұрақтарына қандай жауаптар тапқаны туралы баяндайды.

Венн диаграммасы

Оқушыларды синтез /анализ/ бағалау жоғары деңгейдегі ойлау қызметіне әкелетін салыстыра білу қабілетін дамытуда қолданылады. Сабақты бекіту үшін бұл стратегия тиімді болып есептелінеді, бірақ қызығушылығын ояту кезеңінде де пайдалануға болады.

1) Жеке, кейін жұппен салыстырылған құбылыстардың айырмашылығы немесе ұқсастығын ойлау үшін уақыт беріледі.

2) Айқастырылып екі дөңгелек сызылады, оның ортаңғы бөлігіне ортақ мәліметті жазамыз, жеке бөліктерге әр құбылыстың өзіне тән ерекшелікті жазамыз.

Бейнефильмдерді көру және талқылау

Сабақтарда дүлей апаттардың қаупін төмендету жөнінде көркем және деректі бейнефильмдерді, олардың фрагменттерін, сондай-ақ бейнероликтер мен бейнесюжеттерді пайдалануға болады. Тиісті мазмұндағы бейнефильмдерді тек қана қосымша материалдар ретінде емес, сабақтардың және тренингтердің кез-келген түріне оның тақырыбы мен мазмұнына сәйкес пайдалануға болады.

Фильмді көрсетер алдында оқушылардың алдына бірнеше (3-5) шешуші сұрақтар қою керек. Бұл келесі талқылауға салудың негізі болады. Алдын ала таңдалып алынған кадрлармен фильмді тоқтатып, пікір сайыс өткізуге болады. Соңында оқушылармен бірігіп міндетті түрде жиынтығын шығару және қорытындысын жариялау керек.

Ойлан, жұптас, талқыла

Ойлан, жұптас, талқыла – қатысушылардың қандай да болмасын сұрақ, тапсырма берілгеннен кейін оларды тыңғылықты орындауға бағытталған интербелсенді тәсіл, ой шақыру стратегиясының негізгі түрлерінің бірі.

Тақтада сұрақ/тапсырма жазылғаннан әрбір қатысушы жекеше өз ойлары мен пікірін берілген уақыт ішінде (2-3 минут) қағаз бетіне түсіреді. Содан кейін өз жазғанын жұбымен 3-4 минут талқылайды, пікірлеседі. Оқытушының бағыттауы бойынша топта жұмыс істейді – топ ортақ тізім жасайды. Әр топ кезегімен ортақ тізімге бір-бір сөзден қосады. Оқытушы бірнеше қатысушыға өз пікірлерін бүкіл аудиторияға жариялауын сұрауға болады.

Аралас/Қатып қозғалма/Жұптас

Тапсырманы орындау барысында оқушылар бір-бірімен араласып, өзіне ақпаратпен бөлісіп, ойын толықтыратын жаңа серіктестер табуына мүмкіндік беретін тиімді құрал болып табылады. Сыныптастар бір-бірімен кездейсоқ кездесу арқылы өздерінің әлеуметтік дағдыларын – мәселені шешу барысында ұйымдаса білу білігін дамытады. Жұмыс тез арада 2-5 минут көлемінде өткізілу қажет.

- 1) Сұрақтарды алдын ала ойластыру.
- 2) Жұмыс ұйымдасқан түрде өту үшін алдын ала тәртіпті түсіндіру керек. Қозғалыс және жұмыс жасау жолдары тек мұғалімнің белгісі арқылы жүзеге асырылады.
- 3) Белгі беріңіз. Қозғалыста болуға 1 минут уақыт жеткілікті. Содан кейін “Қатып қозғалмандар” командасын беріп, тапсырмамен жұмыс жасауын өтініңіз.
- 4) Тапсырманы орындау үшін оқушыларға уақыт жеткілікті берілу керек. Содан кейін өз орындарына оралуын сұраңыз.

Неліктен

Қандай да болмасын мәселені талқылау барысында студенттер жұптасып, бір-біріне “Неліктен?” деп алты сұрақ қояды. Әрбір сұрақ алдыңғы жауаптан туындап отырады.

Семантикалық карта

Семантикалық карта - әңгіменің тірек терминдері арқылы оқушылардың ассоцицияларын анықтауға бағытталған графикалық органайзер.

1) Тірек сөзді таңдау, ол сирек қолданылатын немесе оқушыларға белгісіз сөз болуы мүмкін. Дегенмен ол мәтінді түсінуде маңызды болуы керек.

2) Оқушылар ұсынылған мінездемелерді жіктеудің негізгі сұрақтарын анықтау.

3) Оқушылардың ұсыныстарын жаза отырып, сөздің барлық жіктеулерін қамту үшін оларға өз сұрақтарын қою.

Тұжырымдамалық карта

Бірқатары өз бетінше оқу немесе өзін -өзі реттеп оқудың табиғатын талдауға тырысады. Басқалары педагогиканың және/немесе ахуалдың аспектілеріне басты назар аударады.

Салыстырмалы карта

Оқушыларға шығарманың негізгі кейіпкерлері бойынша ой толғау жасауға көмектесуге бағытталған графикалық органайзер.

1) Жұпта жұмыс. Әңгіме кейіпкерлерінің ішінен – кем дегенде екі есімді ұсыну керек.

2) Кейіпкерлердің мінезін сипаттауға және келтірілген салыстырма сөздердің дәйектемесін келтіруге уақыт беру керек.

3) Графика түрінде көрсету керек.

Терминдер арқылы болжау

Оқушылардың оқығалы отырған мәтіндерін болжауға итермелеуге бағытталған тәсіл.

1-қадам. Мәтіннен қандай да бір жолмен байланыстыратын 4-5 сөз таңдап алу.

2-қадам. Өз беттерімен ойлануға уақыт беру, жұптарымен өз әңгімелерін құру.

Бағытталған оқу

Оқушыларды оқу барысында сұрақтар арқылы түсінуге бағыттайтын стратегия. Оқушылар оқу үрдісіне әр мағыналы абзац сайын тоқтатып отырады.

1) Мұғалім әңгімені алдын ала мағыналы бөліктерге бөлу керек. Содан кейін ол түсінуге бағытталған әр үзінді бойынша, әр бөлікті оқығанға дейін немесе оқыған соң қойылуы мүмкін сұрақтарды ойластырады.

2) Соңында оқығанын қайта қарауға және алынған білімді қолдануға ықпал ететін тапсырма беру керек.

РАФТ

Әртүрлі тақырыпты тәжірибеден өткізіп, әртүрлі аудиторияға бағыттап, әртүрлі мақсатқа жауап беретін және қалыпты таңдай отырып, оқушылардың жазу дағдысын дамытуға мүмкіндік береді. Басқаша айтқанда **РАФТ** дегеніміз бұл – Рөл, Аудитория, Формат, Тақырып. Бұл іс-әректің жазбаша нысаны әдетте, сабақтың тақырыптың ой толғаныс сатысында қолданылады.

1) Аудиторияның қызығушылығын оятатын, өмірмен байланысты және аздаған қарама-қайшылығы бар тақырыпты таңдаңыз. Тақтаға жазыңыз.

2) Белгілі бір рөл бойынша ой шақырту жұмыстарын жүргізіңіз. Оқушыларға осындай тақырыпқа кім жаза алатынын ойлануға мүмкіндік беріңіз. Оқушылар әралуан рөлдерден өзіне рөл таңдап алсын.

3) Аудиторияны анықтау үшін ой шақыру жұмысын жүргізіңіз. Әр оқушы осы жазуды кімге жаза алатынын ойлануы керек.

4) Жазудың қалпын анықтау үшін ой шақыру жүргізіңіз. Әр оқушы жазушы өз жазуын қандай қалыпта жаза алатынын ойлансын. Қиялдарын ояту үшін дауыстап талқылаңыз.

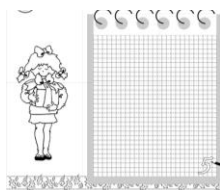
- 5) Жазу үшін 20 минут уақыт беріңіз.
- 6) Өзара пікір алмасу жұмыстарын ұйымдастырыңыз.
- Бұл әртүрлі нысандар болуы мүмкін – шағын топта, қабырғаға ілу, мұғалімге тапсыру.

Галереяда ой шарлау

Кез келген жазбаша жұмыстан кейінгі қорытынды іс-әрекеттің бір түрі, түрлі тақырыптағы топтық презентация. Оқушылардың әрқайсысына барлық жұмыспен танысу мүмкіндігін береді, сонымен қатар бұл оқушының еңбегіне сыныптағы барлық оқушының сыйластығы және назары. Егер олар өз пікірлерін стикерге жазып қалдырса, нұр үстіне нұр.

Қабырғаға қарап оқу

Жазу жұмысын жүргізудегі іс-әрекеттің бір түрі. Мен өзімді-өзім түзетемін; оқырман бұл мәтінді қалай қабылдайды, менің айтқым келген пікірім, ойым оған түсінікті ме - оқырманның “орнына өзімді қойып” көремін.

1) Оқушылар жазба жұмысын аяқтады. Оқушылар өзіне ұнаған жерден бос қабырғаны таңдап алу керек. Бір-біріне бөгет жасамау үшін аралары алшақ болу қажет және кейбір оқушылар дауыстап оқи алады.

2) Оқырман рөліне еніп, оқырман көзқарасымен оқиды, егер түсініксіз немесе анық жазылмаса, онда оқуды тоқтатып, түзетулер енгізеді.

Т кестесі

Бір-біріне қарама-қарсы немесе салыстыруға болатын ақпарат пен пікірлерді келтіруге арналған жазу кестесі. Қатысушылар алдымен берілген тапсырма бойынша өз ойларын кестеге түсіріп, жеке жұмыс жасайды. Содан кейін жұптасып немесе шағын топта талдайды, пікір алмасады,

толықтырады. Тақтаға бүкіл аудиторияға ортақ кесте құрастырылады.

Сұрақтар кестесі

Кестенің сол жағына студенттер лекция мәтінін тыңдау немесе оқу барысындағы атаулар мен ұғымдарды жазады. Ал кестенің оң жағына жазып алған сөздер бойынша туындаған сұрақтарды жазады.

Терминдер кестесі

Сабақ барысында тақтаға тақырып бойынша 3 негізгі терминдерді жазып, қатысушыларға терминге байланысты кесте толтыруын ұсыныңыз:

1-термин	2-термин	3-термин
Термин туралы білімдері, мәліметтері, түсініктері	Термин туралы білімдері, мәліметтері, түсініктері	Термин туралы білімдері, мәліметтері, түсініктері

“Атаулар туралы үш сұрақ” тәсілі

Оқытушы сабақ басында жаңа тақырып бойынша үш терминді тақтаға жазып, қатысушыларға осы атауларға байланысты келесі сұрақтарды қояды:

- 1) **Қайда?** Бұл терминді сіздер бұрын қайда және қандай мағынада кездестірдіңіздер?
- 2) **Қалай?** Өз тәжірибеңізден осы атауларды қалай қолданатыныңызға мысал келтіре аласыз ба?
- 3) **Қандай?** Осы сабақта бұл атаулар қандай байланыста болады деп ойлайсыз?

Қос жазба күнделігі

Лекция мазмұнына студенттердің зейінін аударып, өз қатысын, қабылдауы мен түсінігін келтіре алатын кесте.

Лекция оқылғанда студент қағазды екі бөлімге бөліп, сол жағын “Үзінділері деп атап, оған лекцияда өзінің назарын тоқтатқан, өзін ерекше толғандырған үзінділер жазады. Үзінділер немесе жеке сөздер, сөз тіркестер, фразалар немесе қысқаша сөйлемдер түрінде келтірілуі мүмкін. Қағаздың оң жағы “Түсіндірме” деп аталады. Мұнда студент сол жақта келтірілген жазбалардың түсіндірмесін келтіреді, неліктен ол үзінділерді жазып алды, оның себебі қандай? Үзілісте студенттер жұптасып, жазғандарын талқылайды.

Серпілген сауал

Тақырыптың түсіну деңгейін арттыруға және талқылау дағдыларын дамытуға қол жеткізу үшін сыныптағы оқушылардың арасында сұрақтарды лақтырыңыз. Мысалы:

“Джимми, Сандраның жауабы туралы сен не ойлайсың?”

“Сандра, Карлдың жауабын барынша кеңейту үшін оны қалай дамытуға болады?”

“Карл, естігеннің барлығын бір жауапқа қалай біріктіруге болады?”

Сұрақты ұстап ал

Мұғалім сұрақ қойған кезде фасоль салынған қапшықты лақтырады. Бұл сұрау үдерісіне кинестикалық сипат береді және оқушыларды өз еркімен жауап беру үшін ниет білдіруге итермелейді. Сіз оқушыларға жауапты білмеген жағдайда сұрақты басқа оқушыға лақтыруына мүмкіндік бере аласыз. Сонымен қатар, бұл тапсырманы командамен шешуге де болады. Мұғалім кезек-кезекпен фасольды қапшықты әр командаға лақтырады. Егер де қапшықты қағып алған адам сұраққа жауап берсе, онда команда 3 балл алады. Егер де ол жауабын білмесе, қапшықты басқа командаға 2 балға лақтырады. Егер де қапшық тағы да кері лақтырылатын болса, онда дұрыс жауаптың құны 1 балға дейін төмендейді.

Конверт-сұрақ

2-3 сұрақ жазып, конвертке салыңыз (оқу мақсатына қарай). Әрбір оқушыда өзінікі болатындай етіп, бірнеше конверт дайындаңыз. Әрқайсысына екі минут беріңіз: оқушы стикерде атын және жауабын жазады; екі минут өткен соң конверт келесі оқушыға беріледі, осылай бұл 2-3 сұраққа барлығы жауап бергенше жүре береді. Стикерлерді жинап, бірнеше жауапты дауыстап оқыңыз (аттарын атамастан); сынып белгілі бір сұрақтың қаншалықты дұрыс болғанын талқылайды.

Сұрақтары бар қорап

Кабинетте қорап қойылып, оған оқушылар сабақтың соңында өз сұрақтарын қалдыра алады. Бұл сұрақтар келесі сабақтың басында талқыланады.

Идея туралы ойлар

Сұраққа жауап алған кезде, бұл идея туралы өзгелердің ойларын сұрау жолымен ойлау логикасын ашыңыз. Мысалы: “_____идея туралы қалғандары не ойлайды?”

Тақырыптық теннис

Қатысушыларды 3 адамнан тұратын топқа бөліңіз: 2 ойыншы және судья. Оқытушы тақырыпты айтқан соң қатысушылар кезекпен берілген тақырыпқа қатысы бар сөздерді айта бастайды, біреулері тоқтағанға дейін жалғаса береді. Топтың үшінші қатысушысы сөздерді жазады және есеп жүргізеді.
Есеп:

Теннистік ойындағы есеп-шот қолданылады (15 - 0, тең және т.б.)

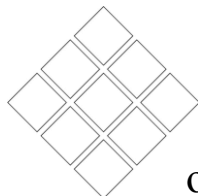
немесе әрбір қатысушы сөз таба алмаған кезде 1 балл беріледі.

АӘБВ

Сыныптағы оқушының әрқайсысына А, Ә, Б және В әріптерімен қоса төрт-төрттен үлестірілген карточкалардың жинағын дайындаңыз. Жауаптың төрт нұсқасы бар сұрақтар қойыңыз, оқушылар дұрыс жауапқа сәйкес келетін карточкаларын көрсетуі керек. Олардан қалғандарының карточка-жауаптарына қарамауын өтініңіз.

9 ромб

Қатысушыларға айтарлықтай маңыздысын анықтап, талқылау үшін тізім беріледі. Тізімнің әрбір тармағын үлкен ромбылы торға орналастыру қажет. Маңызды тармақтарды әдетте ромбының жоғарғы жағына, ал оншалықты маңызды еместерін төменгі бөлігіне орналастырады. Әр қатарда орналасқан тармақтардың маңызы бірдей. Кейбір топтар ең маңызды карточкаларын орталықта орналастыра алады (екі нұсқасы сәйкес келеді, себебі тапсырманың маңызды элементі топтағы талқылау үдерісі болып табылады). Ромбының нысаны топқа бірқатар басымдықтар мен перспективаларды қамтуға мүмкіндік береді.

Броундық қозғалыс

Студенттер аудиторияны шарлап, талқыланатын мәселе бойынша ақпарат жинап, басқалармен пікірлеседі. Бұл тәсілді қолданғанда қатысушыларға партаға отыруға болмайтындығы ескертіледі.

Позиция таңдау

Қандай да бір тұжырым оқылып, қатысушылар “иә” және “жоқ” деп жазылған плакаттарда өздерінің қай көзқарасты таңдағанын көрсетеді. Өз ұстанымдарын ауызша дәлелдеп береді.

Бестармақ (синквейн)

Ойды тиянақтап, өзіндік түсінікті нақты сөздермен келтіруге мүмкіндік беретін тәсіл. Бұл тәсілде қатысушылар өз ойын қорытындылау үшін тек 11 сөзді қолдану қажет. Ол бес жолдан тұрады, ал әрбір жол саны және сөз таптары белгіленген сөздерден құралады.

Бірінші тармақ – негізгі ойға байланысты 1 зат есім;

Екінші тармақ – негізгі ойға байланысты 2 сын есім;

Үшінші тармақ – негізгі ойға байланысты қимылды білдіретін 3 етістік;

Төртінші тармақ – тақырыпқа байланысты 4 сөзден тұратын сөз тіркесі;

Бесінші тармақ – бірінші тармақтағы сөзбен мағыналас 1 сөз.

Төрт сөйлем тәсілі

Сабақ басында студенттер өздерінің түсінік және жұмыс жасау деңгейлерін бағалау үшін келесі тапсырмалар орындайды:

1. **Пікір.** Мәтін бойынша туындаған өзіндік пікірін бір сөйлеммен келтіру.

2. **Дәлел.** Келтірілген өзіндік пікірді бір сөйлеммен дәлелдеп шығуы керек.

3. **Мысал.** Енді өзіндік пікірді тағы да бір негіздеп кетуі үшін бір сөйлеммен мысал келтіру қажет. Мысал өмірден, практикадан алынуы қажет.

4. **Қорытынды.** Өзіндік пікірді тағы да бір рет пысықтап, қорытынды шешімді бір сөйлеммен келтіру керек.

Шығу парағы

Сабақтың соңында қатысушылар бірнеше сұраққа жазбаша жауап береді. ол сұрақтар сабақты қорытындылап, қатысушының алған білімін бағалайды.

- Бүгін не үйрендіңіздер?
  - Сабақ бойынша қандай сұрақтарыңыз бар?
  - Келесі сабақта қандай мәселелерге назар аудару қажет?
- т.с.с.

Ситуациялық талдау

Проблемалық ситуацияларды шешуде оқу процесін белсенді жасау үшін және үйренушілердің ойлау қабілетін дамыту мақсатында ситуациялық талдауды қолданған орынды. Проблемалық ситуация дегеніміз үйренушіге қазіргі кезде білімі мен тәсіл әрекеттерінің жеткіліксіздігі салдарынан оның санасындағы “конфликт”.

Ситуациялық талдауда студенттер ұйымдастыру проблемасының сипаттауымен танысқаннан кейін өздігімен ситуацияны талдайды, проблеманы шешу жолдарын болжайды, басқаларымен пікірталаста өз идеялары мен шешімдерін ұсынады және оларды қорғайды.

6 x 6 x 6 әдісі

Ең алдымен, әр топқа жеке-жеке тапсырмалар беріледі. Топта жұмыс істеу арқылы қатысушылар жаңа білім алады, сондай-ақ, алған білімдерін басқа топқа жеткізуге дайындалады. Содан кейін топ мүшелерінің құрамы ауысады. Қатысушылардың әрқайсысы өзі барған жаңа топқа үй тобында қарастырған тапсырманың мазмұнын баяндайды, бәрі бірігіп тапсырманы орындайды.

«Бос орындық» әдісі

3-4 орындыққа берілген тақырып бойынша әртүрлі адамдардың жазған пікірлерін және “?” белгісі жазылған А3 бетін жайғастырып қою керек. Қатысушылар әртүрлі пікірлермен танысып, өзі дұрыс деп таңдаған пікірдің жанына тоқтайды. Егер жазылған пікірлермен келіспесе. “?” белгісінің жанына тұрады. Қатысушылардың барлығы шеңбер бойымен отырады. Пікір алмасуды қарама-қарсы орындықтарда отырған топ мүшелері бастайды. Оқытушы тағы бір бос орындықты қояды. Егер кімде-кім өз пікірін айтқысы келсе, сол бос орындыққа отырады. Орындықта 1 минут қана отыра алады. Оқытушы маңызды пікірді естіген кезде пікір алмасуды тоқтатады.

“Бумеранг” тәсілі

Студенттерге берілетін уақыт ішінде (2-4 минут) олар оқытушыға жазбаша сұрақтар дайындап қояды. Алайда педагог студенттердің өздеріне сол сұрақтарға жауап беруін ұсынады.

«Триггерлік суреттер» тәсілі

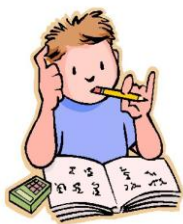

Әдебиет сабақтарында шығарма сюжетіне байланысты сурет көрсетіледі. Оқушылар мазмұндайды. Бұл тәсіл үй тапсырмасын тексергенде өте тиімді. Оқушыларға үйде оқыған шығармаларының мазмұнын ашатын суреттер салып келу де тапсырылады. Жаңа сабаққа кіріспе кезінде де осы тәсіл тиімді. Мысалы, орыс сыныптарында қазақ әдебиетінен А.Байтұрсыновтың «Егіннің бастары» мысалын меңгерткенде, сабақ басында тақтаға егін, баланың, ересек адамның, сұрақ белгісінің суреттері салынады. Не көріп тұрсыңдар? Мынау кімдер? Ол не туралы сұрап тұр деп ойлайсыңдар? деген сұрақтар қою арқылы тақырыпқа қызығушылықтарын оятып, шығарманың мазмұнын меңгертудің минимумы орындалады.

Даналық ағашы

«Даналық ағашы» – оқушылар ереже, шығарма мазмұны бойынша сұрақтар құрастырып, ағашқа іледі. Мұғалім оқып, жауап алады.

Эссе

Студенттердің сабақта қарастырылған тақырып бойынша өз ойлары мен түсініктерін, идеялары мен пайымдауларын келтіретін бағалау тәсілі. Эссе үй тапсырмасы немесе өзіндік жұмыс үлгісінде орындалуы ықтимал.

Микрофон

Қатысушыларға белгілі бір тақырып көлемінде өз пікірін, көзқарасын айтуы ұсынылады. Ол үшін қатысушылардың бірі аудиторияны аралап жүріп, тыңдаушылардың біріне микрофонды (орнына кез келген зат та алуға болады) ұсынады. Микрофонды алған қатысушы өз пікірін, ойын айтуы керек.

ТРЕНИНГТЕР

Оқудың интерактивті әдістерін пайдаланумен өткізілетін сабақ **тренинг** деп аталады. **Тренинг** (ағылшынның *train* сөзінен аударғандағы мағынасы - оқыту, тәрбиелеу, үйрету, машықтандыру) - білім-білік дағдыларын, әлеуметтік қызметтерді белсенді дамытуға бағытталған оқыту әдісі болып табылады.

Тренинг - бұл жұмыс нәтижесіне және қажетті машықты дамытуға қол жеткізуге бағытталған, машықтану және қандай да бір саладағы жүйелі тапсырмаларды, әрекеттерді немесе ойындарды орындай білу. Тренинг оған қатысушыларға ақпарат жетіспейтін бөлімшелерге, құрдастарының қысымына төзе алатындай

дағды, тәлім (мінез-құлық) қауіпсіздігі дағдысын қалыптастыруға мүмкіндік береді.

Тренинг өткізуге қойылатын талаптар:

- тренингке қатысушылардың қолайлы саны 20-25 адам;
- тренингке қатысушылардың көлеміне сәйкес, қатысушылардың өзара белсенді әрекет етуіне мүмкіндік беретін, «тренингтік шеңбер» бойынша орналастыратын орны бар ғимараттың болуы;
- тренингтің кез-келген сабағының басында аталған сабақтың мақсаттарымен және тапсырмаларымен қатысушылардың танысу міндеттілігі;
- тренингтің бірінші сабағында «таныстыру» мен «келісім» қабылдау жаттығуларын – топтардың жұмыс істеу ережесін өткізу;
- достық қалыптағы сенімді атмосфера қалыптастыру және бүкіл тренинг бойында соған қолдау көрсетіп отыру;
- бүкіл тренинг бойында барлық қатысушыларды белсенді араласуға тарту;
- әрбір қатысушының сезімдері мен пікірлерін құрметтеу;
- тренингке қатысушыларды мадақтау;
- тренингке қатысушылардың (оқытушылардың) алдарына қойған оқу-жаттығуларының мақсатына, өз пікірлерін таңбай қол жеткізу;
- тренингтің әрбір кезеңінде тренерлердің уақытша шекті қадағалауын қамтамасыз ету;
- теориялық материалдар мен интерактивті жаттығуларды тиімді үйлестіруді қамтамасыз ету;
- тренинг аяқталысымен оның қорытындысын шығарудың міндеттілігі.

Тренинг бір немесе бірнеше сабақтан тұрады, олардың ұзақтығы – бір сағаттан бірнеше күнге дейін созылуы мүмкін.

Тренингтің түрлері. Презентацияларды өткізу дағдыларын қалыптастыру тренингтері қандай болмасын ұсыныстарды баршаға тиімді таныстыру тәсілдерін қарастырады. Мұндай тренингте қатысушылар жеке немесе топтық жұмыстардың нәтижелерін басқаларға таныстырудың әдістерін меңгереді. Мәселен, бір топ бірлесе отырып қарастырған проблеманың шешімін плакатта кесте, кластер,

схема түрінде кескіндеп, өз ұстанымын топ өкілі арқылы жария қылады.

Жаңа дағдыларға үйрену тренингі – топ мүшелерінің қандай да бір жаңа білік пен дағдыларға үйренуі үшін өткізілетін жаттығулар жиынтығы. мұндай тренингтің мақсаты – топтық жұмыс жасау деңгейін арттырып, қатысушылардың оқу мен жұмыстың жаңа тәсілдеріне үйренуі.

Іскерлік қатынас дағдыларының тренингі қатысушыларда тұлға аралық қарым-қатынастың тиімді дағдыларын дамытуға бағытталады.

Келіссөз жүргізу дағдыларының тренингі қарама-қарсы жақпен тиімді талқылау мен пікір алмасудың тәсілдерін ұсынады.

Көшбасшылық немесе басқару дағдыларын қалыптастыру тренингтері болашақ маман және басшы ретінде қатысушылардың көшбасшылық қасиеттерін дамытуға бағытталады. Мұндай тренингтерде “Көшбасшы деген кім?”, “Бәсеке және билік”, “Басшының қасиеттері қандай болу керек?” тақырыптарында қарастыруға болады.

Видеотренингтер видео жазбаларды оқу мақсатында қолдану. Видеотренинг видеожазбаларды қолдануға негізделеді. Видеожазбалар екі тұрғыдан қолданады: дайын материалдарды көрсету және тапсырмаларды орындау барысын жазып алып, оларды қарау және талдау.

Тренингті өткізу құрылымы мен кезеңдері.

1. Тренер (оқытушы) ең алдымен қатысушыларға міндетті түрде тренингтің тақырыбын хабарлауы тиіс.

2. Содан кейін қатысушылар тренингтің мақсаттарымен және тапсырмаларымен таныстырылады. Егер тренингтің мақсаттары және тапсырмалары жазылып, көрінетін жерге ілініп қойылса, онда жақсы.

3. Тренингті өткізуге қажетті материалдар мен жабдықтар алдын ала дайындалады. Оны дайындауға тренингке қатысушыларды тартуға болады.

Кіріспе. Бұл кезең кез-келген қолайлы нысанда өткізілуі мүмкін, бірақ ол келесі жұмыстың сарынына бағыт береді.

Сондықтан бұл кезеңде тренер демократиялық, дем беруші атмосфера жасауы тиіс. Егер тренер-педагог өзінің күтетіні туралы және алда тұрған жұмысқа қатысты ережелер туралы айтса, ол дұрыс. Қатысушыларды жұмысқа кіріспе сөздің, мультимедиялық таныстырудың және т. б. көмегімен «кіргізуге» болады.

Таныстыру. Таныстыру кез-келген тренингтің бірінші сабағының қажетті процедурасы болып есептеледі. Таныстыру топтарды жандандыруға, оларға қатысушыларды оқу процесіне тартуға, қарым-қатынас жасау машығын өрістетуге мүмкіндік береді. Таныстыру қатысушылар бірін-бірі білетін жағдайда да жүргізіледі. Таныстыруға: «Сұхбат», «Мені таны», «Визит картасымен алмасу» ойындарын өткізуге болады.

Қатысушыларды күту. Бұл кезеңге семинар-тренингтен олар «айналым бойынша» кезекпен жауап беретін сұрақтардың көмегімен қатысушыларды күту ұғымы жатқызылады. Мысалы: «Бұл семинардан сіздер нені білуді/алуды қалайсыздар?». Алдын ала ватманға «күту ағашын» салуға болады. Әрбір қатысушыдан семинар-тренингтен жапсырылатын түрлі-түсті парақтарға (стикерлерге) және олар нені күтуге болатынын сұрап жазу және өзінің парағын күту ағашына жапсыру. Содан кейін осы барлық күтуді дауыстап оқу. Тағы бір нұсқасы, бұл, әрбір оқушы шығып өзінің күтетінін флипчартқа жазу.

Тренинг білімді дамыту немесе адамды оқытуда жоспарланған жағдайға жүйелі күш салу арқылы орындау. Жұмыс жағдайында тренинг адамның бір немесе бірнеше әрекет түрлерін нәтижелі орындауынан біліммен дағдыны меңгеру мүмкіншілігіне бағытталады. Тренингтік жаттығулар кейбір жағдайларда тұлғалық өзгертуге тұрткі қызметін атқарады. Өзіндік сана тұлғаның даму процесін жанама түрде және мазмұндау арқылы қарым қатынас үйлесімділігін орнатып, қарым қатынастағы қиындықтардың себебін ұғыну динамикасына ықпал жасайды. Төменде келтіріп отырған тренингтерді педагогтармен жұмыс барысында қолдану тиімді.

Психологиялық тренинг тақырыбы: «Мен ғажайыппын»

Мақсаты: Педагогтардың эмоцияналды және көңіл-күйлерін көтеруге, кәсіби жанудың алдын алу, топтасып жұмыс істеу жүйесін әрі қарай дамыту.

Қатысушылар: мұғалімдер

Жұмыс түрі: топтық жұмыс

Көрнекілік құралдар: тақта, маркерлер доп, ватман, фламастерлер.

Тренер: Сәлеметсіздер ме қымбатты ұстаздар! Біздің көбіміз яғни барлығымыз биікте ғажайып болғымыз келеді. Ал енді осы «ғажайып» дегеніміз не? Біздің бүгінгі кездесуімізде осы “Ғажайып” сөзін педагогикалық тұрғыдан талдаймыз. Енді барлығымыз «Ғажайып» сөзіне ұқсас бір-бір сөзден сөз айтып көрейік. Қатысушылар, мысалы мына сөздерді айтуы мүмкін: идеал, үлгі, нәзікке ұқсас, бір бағыттағы, ескерткіш, сондай бір өте жақсы, т.б.

Тренер: Ожеговтың сөздігінде «ғажайып» сөзіне анықтама бар – бұл «барлық жақсы қасиеттердің қамтылған, ең жоғарғы дәрежедегі қасиет». Енді осы қасиетті өз бойымыздан іздеп көрелік, ғажайып болмаса да, бойымызда таң қаларлық мінез болуы мүмкін. Жұмысымызды бастамас бұрын, танысып алайық, әрбір қатысушы атын жазып, әрбір әріпіне байланысты өз бойындағы жақсы қасиеті мен жағымды сапаларын жазады. Бәрі жазып болған соң, кезектесіп оқиды. Мысалы: Жанар Ж –жайдары, а- ақылды, н- нәзік, а –ашық, р- ризашыл дегендей).

Келесі жаттығуымыз «Хор» деп аталады. Залдан бір қатысушы сыртқа шығады, қалғаны төрт жол тақпақтың сөздерін бөліп-бөліп алады. Сыртқа шыққан адам келген кезде бір, екі, үш деген нұсқаудан кейін әрбір қатысушы өз сөздерін айтады. Сырттан кірген адам қандай тақпақ екенін тауып құрастырады.

Келесі жұмысымызға көшелік. Бірінші бөлім бойынша біз қандай ғажайып не екенін айқындауға тырыстық. Тақырыбымызды одан әрі ашу үшін, балалардың көзімен, яғни оқушы көзімен «ғажайып» деген ұғымды түсінуге тырысып көреміз. Екі топ қатысушылары: бірінші

топ - бастауыш оқушылары, екінші топ - жоғары класс оқушылары. Жайлы, жақсы отырып алыңыздар, екі қолдарыңызды тізеге қойып, орындыққа арқаларыңызды тигізіп орнықты отырып, көз алдыңызға бастауыш және жоғары класс мұғалімдерінің қандай болатындығын елестетіңіздер. Енді әр бір топ өзара келісіп, шешімге келіп мұғалімнің төрт жақсы қасиетін қағазға жазып орталарыңыздан біреу шығып қорғап шықсын.

Қорытынды: «бастауыш оқушылары» тобының пікірі: мұғалім мейірімді, әдемі, көңілді, шыншыл болу керек. «жоғары класс оқушылары» тобының пікірі: өз мамандығының кәсіби шебері, ұйымшыл, қатаң, қазіргі талапқа сай болу керек.

Тренер: Ал енді сіздер үлкен адам кейпіне еніп, тәжірибелі ұстаз болуға тырысыңыз. Екі топ бірігіп, мұғалімдерге берген оқушылардың сапаларын талқылап ашып көрелік. Тақтаға жазамыз. Біздің мысалда болған төрт сапа шыншыл, қатаң, кәсіби шебер, ұйымшыл, осы сапалар біздің бойымыздан табылады деп ойлаймыз.

Енді келесі жұмысымызға көшелік ол – арттерапиялық жаттығу «Шеңбер бойынша сурет». Біз қазір ақылдаспай біртіндеп шығып мұғалімнің суретін саламыз.

Сурет бойынша қорытынды: идеялды мұғалімнің суретін саламын деп кім пайда болды... «әрдайым көріп жүрген мұғалімнің бейнесі».

Біздің кездесуіміз таяп келе жатқан секілді. Бүгінгі шыққан нәтиже жемісіне оралатын болсақ педагогтардың мықты жақтарын тағы да бір еске түсіре отырып, бір-бірімізге «Комплимент» айтайық. Жұмсақ ойыншықты бір – біріне бере отырып, оң жағындағы әріптесіне комплимент айтады. Мысалы: «Айжан, сен білімдісің немесе сен жаны жұмсақ жансың дегендей ». Әріптесі «рақмет» деп қабыл алып, келесі адамға комплимент айтады.

Тренер: Кездесуіміз аяқталды. Егер тақырыпқа келетін болсақ, “ғажайып” деген түсінік бір нәрседен жаңалық болатынын білдіреді. Біз сіздермен әрдайым қозғалыстамыз. Кез келген мақсатқа жеткенде біздің алдымыздан жаңалықтар ашылады, жаңалықтың шеті жоқ.

Бірін-бірі бағалау: Топта кімнің қалай белсенділік көрсеткенін (жұмыс істегенін, сабаққа қатысуын) анықтау. Мұғалімдерге сабаққа ең белсенді қатысты деген бір адамды таңдап, соның атын стикерге жазып тақтаға іледі. Барлығы жазып және іліп болған соң тренер, стикерлерде кімнің аты көп жазылғаннан бастап реттімен қайта іледі. Соңында бір немесе екі адамның белсенділік көрсеткені, және кейбір адамдардың аттары жазылмай қалуы мүмкін. Осыдан шығатын қорытынды: Әр тыңдаушы өзінің қандай деңгейде белсенділік көрсеткеніне талдау жасайды.

Тренинг тақырыбы: «Қарым-қатынас»

Оқушылардың қарым-қатынасқа деген қажеттілік деңгейін анықтау, қарым-қатынас өрісін дамытып, қарым-қатынас орната алу қасиетін қалыптастыру үшін тренинг ұйымдастыруға болады. Өйткені, қарым-қатынас – бұл адамдардың бір-бірімен білімдерін, тәжірибелерін, пікірлерін алмастыру мақсатындағы әрекеттері. Қарым-қатынас адамның өзін адам екенін сезіну үшін қажет. Сондықтан «Сенімен қарым-қатынас жасау жағымды ма?» тақырыбында тренинг өткізіп, онда оқушыларға «Қарым-қатынас жасай білесіңдер ме, оны өздеріңнің құрбыларың жақсы біледі, ендеше сендер қарым-қатынаста қандайсыңдар?» деген сауалдар қоюға болады. Оны тест ойыны арқылы анықтай аласыз.

Шарты: Тренингке қатысушылардың әрқайсысында қатысушы бала санына қарай парақ қағаз болуы керек. Кесте бойынша әр баламен қалай қарым-қатынас жасайсыз, бағалайсыз.

Кесте:

- +2 – сенімен қарым-қатынас жасау өте жағымды.
- +1 – сен қарым-қатынаста ашықсың.
- 0 – білмеймін, сенімен көп қарым-қатынас жасамаймын.
- 1 – сенімен қарым-қатынас жасау кейде жағымсыз.
- 2 – сенімен қарым-қатынас жасау өте қиын.

Қатысушы әр бала түгеліне дерлік бағалауы қажет. Әр қағаз бүктеліп, бағаланған адамның аты жазылып өзіне беріледі.

Әркім бағалап болған соң – тер мен – тер жеке саналып есептелінеді. Соңынан балалардың өз пікірлері тыңдалады. Соның нәтижесінде сынып ішіндегі қарым-қатынаста жағымды, жағымсыз балалар анықталады.

Жаттығу: Сол жағыңда тұрған балаға қолыңды беріп, сенімен қарым-қатынаста өте қуаныштымын деп қолынан ұстап, ол бала қасында тұрған балаға осы сөзді айтып әрі қарай жалғаса береді де бүкіл балалар қол ұстасып шеңбер құрады, содан соң бәрі де бір дауыспен «бір-бірімізбен қарым-қатынаста өте қуаныштымыз» деп айтады.

Әрдайым жылы шыраймен, күлімдеп адамдармен қарым-қатынас жасасаңыз, қарым-қатынас сәтті болмақ.

Бүгінгі сабақтан не өзгертер едің? – деген сұраққа байланысты балалардың пікірі тыңдалады.

Тренинг: Студия «Бата»

Мақсаты: оқушылардың қазақ халқының дәстүріне, тілге, сабаққа деген қызығушылығын арттыру, достық қарым – қатынасты нығайту.

Тренингтің шарты: алдынан ала «Студия» дайындалады, өтетін орны. Оқушылар арасынан бір оқушы ортаға шығып, әр оқушыға бата береді.

Бата дегеніміз не? Біздің данагөй бабаларымыз: «Жауынменен жер көгерер, батаменен ер көгерер», - деп айтып кеткен ғой. Бата беру – адал ниет, жақсы тілек білдірудің ұлттық дәстүрі. Халық ақ батадан рухани қуат алады, ол жақсылыққа жол ашады деп сенеді.

Мысалы:

Талантың судай қаптасын,
Атағың Абайдай болсын,
Абыройың Абылайдай болсын,
Жүректі болсаң Қабанбай жебесін,
ілекті болсаң Бөгенбай жебесін.
Наурызбайдай батыр бол,
Бауыржандай батыл бол,
Жалғыз болсаң алланы есіңе ал,
Жарлы болсаң пайғамбарды есіңе ал,
Азамат бол, арлы бол,

Қатарыңның алды бол,
Біліміңмен әлді бол!
Халқың болсын тірегің,
Берік болсын білегің,
Қабыл болсын тілегің,
Жүз жыл соқсын жүрегің.
Дос-жараның сүйінсін.
Дұшпаның іштей күйінсін,
Басыңа бақыт құйылсын!
Әумин!

ӨТКІЗЕТІН ӘРБІР ТРЕНИНГТІҢ СӘНІН КЕЛТІРЕТІН ЖАТТЫҒУЛАР

«Блум кубигі»

Оқыту бағдарламасындағы «Сыни ойлау» модулін оқыту тренингтерінде Блум өлшемдерін таныстыру ерекше орын алады.

Педагогикалық техникалардың ішіндегі Блумнің таксономиясы негізінде құрылған «Блум кубигі» тәсілі педагогтарды оқытудағы тиімді тәсілдердің бірі.

Тренингтің өту барысы: кубтың әр жағына «Не үшін?», «Түсіндір», «Атап бер», «Ұсын», «Ойластыр», «Бөліс» атты тапсырмалар жазылған.

Тренер кубикті тыңдаушыларға қарай лақтырады. Кубикті ұстап алған тыңдаушы белгілі бір тақырып аясында кубиктің қырындағы тапсырманы басшылыққа ала отырып, сұрақ ойластырады. Оны топ ішінде талқылау, ойластыру арқылы жүзеге асыруға болады. Кейін топ кубикті келесі топқа лақтыру арқылы өз сауалдарын жолдайды.

Ал кубикті ұстап алған топ сұраққа жауап беріп, өздеріңе түскен тапсырма негізінде сұрақ ойластырады. Тренинг осы бағытта жалғаса береді.

Өйткені «Сын тұрғысынан ойлау» ұғымы белгілі бір идеяларды қабылдай отырып, оның неге қатысты екенін зерттеу, оларды жеңіл септикалық ойларға қарсы қоя білу, салыстыра алу, сол идеяларға қарсы көзқарастармен тепе-

теңдікте ұстап зерттеу, оларға сеніммен қарау деп қарастырылады. Себебі, бұл философия адамдарға көптеген жолдар мен шешімдер ішінен маңызды әрі пайдалы екенін, тек қажетті ақпараттарды ғана жинақтап, жаңа білімді бұрынғыдан ажырата алуға көмектеседі.

Бұл тренингтің нәтижесінде педагогтар Блум өлшемдеріне сай сұрақтарды ойластыру және оған сәйкес келетін жауаптарды айта білу дағдыларын жетілдереді.

Ақсүйек әдісі

Тақырып бойынша көп ақпарат алуға, әдіс алмасуға, бірін-бірі үйретуге, өзара бағалау жүргізуге мүмкіндік береді. Жұптық жұмыс іске асырылады. Барлық модульді өтуде тақырыптарға сәйкестендіріп өтуге ыңғайлы.

Үстел үстіне жұлдыздың суреттері қойылады. Бірдей боялған жұлдыздар бірігеді. Тренердің нұсқауымен «Ақсүйек» әдісі басталып, сүйек лақтырылады. Осы уақыттан бастап, жұптарға тапсырма беріледі. Жұптық жұмыс бірлескен түрде жасалады. Жұмыс соңында «Күн» және «Түн» суреттері ілінеді. Тыңдаушылар осы жұптық жұмыстан белгілі бір дағды, ақпарат үйренген болса, «Күн» жақтағы суреттің қасына, ал үйрене алмадым десе «Түн» жақтағы суретке қарай тұрады. Неліктен осы жаққа тұрғанын тыңдаушылар дәлелдейді.

Қазақтың «Ақсүйек» ойыны негізінде алынғандықтан, бұл әдіс тыңдаушылардың жан дүниесіне жақын болып жұптық жұмысқа ынталанады. Тапсырманы орындауда бірін-бірі үйретеді және сыни түрде бағалайды, өзінің әрекетін саралайды. Жұптық бірлескен жұмысты жүргізу маңызды екенін ұғынады.

Ауадағы сұрақтар

Диалогтік оқытуда мұғалімдер мен оқушылардың сұрақ қою дағдыларын қалыптастыру өте маңызды. Себебі сұрақ дұрыс қойылса, оқушылардың білім деңгейін анықтау тиімді болады. Оқушылардың тақырыпты түсінуіне қол жеткізу үшін жетекші сұрақтар

қажет. Мұғалімдер қолданатын сұрақтар «төмен» және «жоғары» дәрежелі сұрақтар болуы қажет. Сабақ барысында сұрақтардың екі түрін де тиімді қолданып, табысты нәтижеге жетуге болады. Бірақ сұрақтардың дәрежесіне қарай қолдану реттілігін түсіну қажет. Мұғалімдердің төмен және жоғары дәрежелі сұрақтар қою дағдыларын қалыптастыру үшін «Ауадағы сұрақтар» тәсілін қолдануға болады. Бұл ойын түрінде жүргізілетін тәсіл. Мұғалімдерге шар үлестіріліп беріледі, бір сұрақ ойлап, оның жауабын шарға жазуды сұраңыз. Шардың шетіне өз есімдерін жазып қояды ұмытпауы тиіс. Мұғалімдер шарларды бір-бірімен алмастырады. Шардағы жазылған жауаптарға сұрақ қояды. Өз жауабы жазылған шар өзіне қайтып келгенше қайталай беруге болады. Өз шары өзіне қайтып келген соң, сондағы сұрақтарды төмен және жоғары дәрежелі деп екіге топтастырады. Бұл тапсырманың идеясы - шарларда жазылған сөздерге түрлі сұрақтар жазу және олардың түрлерін анықтау арқылы ашық және жабық сұрақтарды қою дағдыларын қалыптастыру. Сонымен қатар, бұл тәсіл мұғалімдерді белсенді іс-әрекетке жетелейді. Қызықты жаттығу ретінде де қолдануға болады.

Қағаз бетіндегі саяхат

Ынтымақтастық атмосферасын, жылдамдықты, жүйелілікті, сыныптағы жағымды ахуалды қалыптастырады. Бұл жаттығуды әсіресе «Сыныптағы психологиялық ахуал, оқушыларды ынталандыру, ынтымақтастық атмосферасын орнату» тақырыптарын өткенде қолдану тиімді.

Тыңдаушылардың әрқайсысы постерге ортақ сурет салуға өз үлесін қосады. Әр қатысушы кезек-кезекпен бір сызықшадан (фигура, кескін) қаламның ұшын қағаздан алмай жалғастырып кету керек. Әр адамға 10 секунд уақыт беріледі. Басты шарт қаламды қағаздан үзбей сурет салу. Сызықтар бір-бірімен қиылысуы мүмкін. Әр түсті маркер қолдануға да болады. Бұл жаттығуды топ болып орындаса да болады.

«Сөйлей алатын қолдар» жаттығуы

Қатысушылар екі шеңбер құрып тұрады. Бірі шеңбер ішінде, екіншісі сыртта. Ішкі шеңбер сыртқа қарайды, ал сыртқы шеңбер ішке қарайды. Сонда бізде қатысушылар жұпқа бөлінбек. Әр жаттығудан кейін тренер «Сыртқы шеңбер бір қадам оңға» деген ұсыныс айтады сонда сыртқы шеңбер бір қадам оңға басып жаңа адаммен жұпты құрады. Тренер айтатын жаттығулардың бәрін тек қолмен ғана орындау керек: Амандасу, достасу, аяу, қуаныш көрсету, ескерту айту, күресу, сәттілік тілеу, сипау, қоштасу т.б.

«Керемет бақ» жаттығуы

Баяу музыка әуені ойнап тұрады.

Қазір барлығымыз көзімізді жұмамыз. Енді өздеріңізді гүлге теңеңіздер. Егер Сіз гүл болсаңыз, қандай гүл болар едіңіз? Жапырақтарыңыз қандай болар еді? Үлкен ме, әлде кішкентай ма? Қанық түсті ме, әлде ашық па? Ал енді елестетіп болсақ, осы ойымызды қағаз бетіне түсірейік.

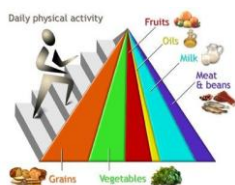
Мұнан кейін салынған суреттерді қиып алып, ілулі тұрған ақ түсті флипчартқа (ақ матаға орнатамыз, матаның біртүсті болғаны дұрыс (қыстырамыз, тігеміз, т.б.)

Талқылау:

Қарап отырсақ, барлығымыздың гүлімізге орын жетеді екен. Бәріміз де гүлімізді өзіміз таңдаған орынға орналастырдық. Гүлдеріміз әр түрлі, бойы да әр түрлі, қаншама гүлмен көмкеріліп тұр. Осы гүлдердің барлығына да жарық пен жылу керек.

Жалпы жаттығу бойынша кері байланыс жасау. Не ұнады? Не ұнамады? Қандай жаттығуларды орындау қиынға түсті. Мұғалімдердің ойларын тындап, алғыс білдіру.

«Сұрақтар пирамидасы»

Сонымен педагогтармен жүргізілген тренингтер барысында «Білім беру мен оқудағы жаңа тәсілдер» модулі аясында

«Диалогтік оқыту» тақырыбында оқушылардың тақырыпты түсінуіне қол жеткізу үшін төмен дәрежелі және жоғары дәрежелі сұрақтарды қою дағдыларын жетілдіру мақсатында төмендегі жұмыс түрін өз тыңдаушыларға ұсыныңыз:

6 топқа Блум пирамидасының бөлімдері үлестіріліп беріледі: «Білім», «Түсінік», «Қолдану», «Талдау», «Жинақтау» және «Бағалау». Ол түрлі-түсті қағаз қиындыларынан жасалғаны жөн.

Содан кейін әр топқа қиындыларға жазылған бірнеше сұрақтар беріледі. Мысалы, «Не?», «Қалай түсіндіресіз?», «Салыстыр», «Қандай нәтиже шығаруға болады?», «Сіз бұл жағдайда қандай шешім қабылдай едіңіз?» т.с.с

Топ ішінде сұрақтарды талдап, өздеріне берілген Блум пирамидасының қиындысына сәйкесті келетін сұрақтарды жинақтап, оны желімдейді.

Осы жұмыстың қортындысында әр топтан бір тыңдаушы өздерінің тандаған сұрақтарының осы бөлімге сәйкесті келетіндігін дәлелдейді.

Бұл жұмыс түрінің тиімділігі – тыңдаушылардың төмен және жоғары дәрежелі сұрақтарды ажыра білу дағдыларын жетілдіруде. Ол өз кезегінде мектеп тәжірибе кезінде оны үйлесімді пайдалануыңа көмектеседі.

Ұйқыдағы ару

Бұл жаттығу сыныбыңызда қыздар саны көп болған жағдайда тиімді, егер ұлдар мен қыздар саны тең, немесе ұлдар көп болса, онда тренингтің атауын **“Оныншы патшалық”**, **“Ержүрек ханзада”** сынды атаумен өзгертуге болады.

Бұл жаттығуды қатысушылар бір-бірімен танысып болғаннан соң, яғни ең болмағанда әрқайсысының есімдері бір рет аталғаннан кейін барып өткізу керек. Жүргізуші қатысушылардан көздерін жұмып, жан-жаққа тарауын өтінеді. Содан кейін қатысушылардың бірі ортаға шығып, кез келген қатысушының жанына барып, оның есімін атап, оятуы қажет. Есімі дұрыс аталмаған жағдайда ол оянбайды. Содан кейін ол есімін жатқа білетін қалған қатысушылардың

жанына барып, оларды оятады. Осындай әрекет барлық қатысушылар оянғанша жалғасады.

Жедел сурет

Жаттығуды тренингтің бастапқы кезеңінде өткізсе болады. Бұл қатысушылардың бір-бірінің есімдерін тез жаттауға, есте сақтау қабілеттерін дамытуға көмектеседі.

Қатысушылар шеңбер бойымен орындықта отырады. Тренер сырттай бақылайды және қатысушылардан бір-біріне 1,5 минут ішінде мұқият қарап алуын, яғни топты жедел суретке түсіруін өтінеді. Осыдан кейін қатысушылар 180°-қа бұрылып, шеңбердің бойымен бір-біріне теріс қарап отырады. Осыдан кейін тренер қатысушылардың орналасу реті мен сырт келбететіне қатысты бірнеше сұрақтар қояды. Мәселен, “Сенің оң жағында үшінші орындықта кім отыр”, “Ол үстіне не киіп отыр”, “Көзілдірік киіп отырған немесе саған қарсы отырған қатысушының есімі кім?”. Соңында қатысушылар қайта бұрылып, бір-бірлеріне қарап, өздерінің жауаптарын тексереді.

“Орындарыңды ауыстырыңдар”

Бұл жаттығудың көмегімен қатысушылардың көңіл күйін көтеріп, шаршағандарын басуға болады. Сондай-ақ, оқушылардың зейінін шғырландыруға, тез жинақталуына мүмкіндік береді. Жаттығуды үзілістен кейін, сыныпқа барлығы кіріп болмаған кезде өткізсе тиімді болмақ.

Қатысушылардың барлығы шеңбер бойымен орындықтарға отырады. Жүргізуші өзінің орындығын алып тастап, бір заттың не болмаса қатысушылардың қасиеттерін, қабілеттерін атайды. Қатысушылар аталған қасиеттер бойынша орындарын ауыстырулары қажет. Мысалы, “Кімге жеке жұмыстан гөрі топтық жұмыс ұнайды, солар орындарыңды ауыстырыңдар”, “Кімнің шашы сары түсті,

кімнің киімінде қызыл түс басым, солар орындарыңды ауыстырыңдар” т.с.с.

Өзін-өзі формативті бағалау «3 - минуттық үзіліс» стратегиясы

Тыңдаушыларға тақырыпты түсіндіру барысында олардың осы тақырып төңірегінде қаншалықты өзінің түсінгеніне, жаңа өтілген тақырып бойынша өз тұжырымдамасына, пікіріне рефлексия жасай отырып, өзінің алдығы білімін және тәжірибесін байланыстырып, нақты түсінік табуына мүмкіндік беру.

Тыңдаушылар жаңа түсіндірілген тақырыпты ой елегінен өткізу мақсатында 3- минуттық үзіліс ұсынылады. Төмендегідей фразалар ұсынылады.

- Мен ... туралы көзқарасым өзгерді...
- Мен... жайлы хабардар болдым...
- Менің ...жайлы айқын түсінік қалыптасқан тұсы...
- Мені.... таң қалдырғаны...

“Әр сағатқа бір дос” стратегиясы

Бұл стратегия аудиториямен танысу мақсатындағы жаттығу ретінде, сондай-ақ, өткен материалды еске түсіру және кері байланыс орнату үшін қолданылады.

“Әр сағатқа бір дос” (ағылшынша clock buddies). Тренингті өткізу барысында бұл стратегияны таныстыру мақсатында қолдансаңыз, тыңдаушыларға әр “сағатқа” өзі танысқан әріптесінің атын кезегімен жазуын өтініңіз. Бірінші танысқан адамыңыздың есімі сағат 1-ге сәйкес, екінші танысқан әріптесіңіздің есімі – сағат 2-ге сәйкес... Тыңдаушылар аудиторияның ішінде орын ауыстыру арқылы бір-бірімен танысып шығады, жаңа дос табады. Осыдан кейін тыңдаушыларға таныстырылым арқылы 12 тапсырма берулеріңізге болады. Мысалы, есімі “2” сағатқа сәйкес жазылған әріптесіне тілек айтыңыз, ал есімі сағат 3-ке жазылған әріптесіңізге ән айтыңыз т.с.с. Осылайша, тыңдаушылар өздерінің “әр сағатқа сәйкес достарының”

барлығымен кезектесіп, берілген 12 тапсырманы орындап шығады.

Егер бұл стратегияны өткен материалды қайталау үшін қолданғыңыз келсе, онда 12 тапсырманың мазмұнына тақырып бойынша достарымен талдауға арналған сұрақтар кірістіруіңізге болады.

“Сөйлемді жалғастыр” ойыны

Топта ынтымақтастық атмосферасын орнату мақсатында қолданса болады. Өткізу уақыты: 10-15 минут.

Тренер бір сөйлемді бастап оқиды да қатысушылардың біріне допты лақтырады. Допты алған қатысушы сөйлемді ары қарай жалғастыруы қажет. Әрі қарай допты қатысушылар бір-біріне береді. “Доптың иесі” жауаптар тізбегін жалғастырады. Мысалы, тренер: “Бүгін мен сабаққа келесі мақсатпен келдім...” (А. есімді қатысушыға допты лақтырады). А. есімді қатысушы допты ұстап алып, сөйлемді жалғастырады: “Сыни тұрғыдан ойлауға үйрету модулі туралы толық білу үшін”, -деп, допты келесі қатысушыға лақтырады. Келесі қатысушы: “Интербелсенді әдіс-тәсілдермен танысып-білу үшін”, т.с.с.

“Екеуінің бірін таңда!” ойыны

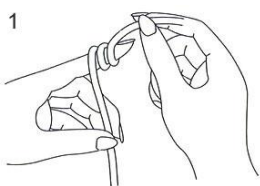

Қатысушылардың шығармашылық ойлау қабілетін дамыту, өздерін топта еркін сезінуіне жағдай жасау. Өткізу уақыты: 10 минутқа дейін.

Қатысушыларға бірнеше сұрақтар қойылады. Мысалы:

- **Ақ па, әлде қара ма?**
- Қара, себебі әсерлі.
- **Өзің бе, әлде топ па?**
- Топ, себебі топта жұмыс істеген тиімдірек.
- **Коучинг пе, әлде менторинг?**
- Менторинг, себебі бір адаммен көптеген жетістікке жете аласың.

“Пікірлердің жібі” ойыны

Белгілі бір тақырып бойынша пікір алмасуды бастамас бұрын, қатысушылардың зейінін шоғырландыру, топта ынтымақтастық атмосферасын орнату мақсатында қолданылады. Уақыты: 15 минут

Тренер пікірлесуге арналған тақырыпты жариялап, жіпті бірінші қатысушыға береді. Мысалы: “Не маңызды: баға ма, әлде бағалау ма?”

Жатығудың негізгі ерекшелігі - қатысушылар өз пікірлерін сұқ саусағына жіпті орап болғанша айта алады. Ойынның соңында айтылған пікірлердің қайсысы маңызды, құнды екенін талдайды.

Қызыл лента

Бұл жаттығуда сізге өзіңіздің аудиторияңыздың еденіне бекітетін лента қажет болады. Қатысушылардың саны тең болатындай, лентаның екі жағына орналастыру керек.

Тренер қарапайым сөйлемнен бастап, мазмұны ауқымды сөйлемдер айтады. Мысалы: “Мен алмұртты жақсы көрем, ал бананды ұнатпаймын”, “Мектепте іс-тәжірибеден өткен кезде, мектеп әкімшілігі маған қолдау көрсетпеді”, т.с.с. Егер қатысушы айтылған пікірмен келісетін болса, сызықтың жанына келуі қажет.

Он сұрақ

Мұғалім бір оқушыны тандап алады және оның маңдайына негізгі сөз жазылған стикерді жапсырады – қатысушы сыныпқа 10 сұрақ қоя алады, оған жауап не ИӘ, не ЖОҚ деп беріледі.

"Эйфель мұнарасы" жаттығуы

Оқушыларға сабақтарда үлкен жетістіктерге жетуде көмек көрсету үшін оқыту мақсаттарының құндылықтарын түсінуге, оқытудың нәтижелеріне және деңгейлік баспалдақтарына қол жеткізу мақсатында жүргізілетін оқу жаттығулары.

Нұсқаулық: - Ұжымды шағын топқа бөлу және әр топқа газет, скотч және слайдтардың біреуін ұсыну.

- Өз мұнарасын құрастыруға 45 минут беру және одан кейін әр топта бар ақпаратты ұжыммен бөлісу үшін слайдтарды пайдалана отырып, кері байланысты жүзеге асыру.

Блиц-кездесу

Әріптесіңіз екеуіңіз, біреуіңіз тақтаға, ал екіншіңіз қарама-қарсы жаққа қарап отырыңыз. Бірінші қатысушыда келесі әріптесіне өтпей тұрып, төменде келтірілген негізгі сөзді түсіндіру үшін бар-жоғы 30 секунды бар –мұғалім түсіндіру үшін негізгі сөзді мысал ретінде келтіреді

Имитациялық ойындар

Имитациялық ойын дегеніміз адамдардың қалыптан тыс жағдайлардағы әрекеттерін анықтайтын өмір сүру ортасының үлгісін құру. Мұндай жағдайлар қатарына “Жанжал”, “Әуе апаты”, “Жер сілкінісі” т.б. жатқызуға болады.

Ойынның бұл түрінде студенттер өмірде кездесетін оқыс жағдайларды имитациялап, шаруашылық басқару, әлеуметтік, психологиялық шешімдерді қабылдауды үйреді.

“Шындық детекторы” ойыны

Бір студентке 8-10 сұрақ қойылады. студент сұрақтардың барлығына шынайы жауап беруіп, тек

біреуіне ғана жалған жауап қайтарады. Қалғаны шағын топқа бөлініп, қай сұраққа өтірік жауап бергенін анықтайды, дәлелдейді.

Фотолар

Әр студентке бір адамның суретін беріп, оның өмірін қысқаша түрде сипаттап беруі тапсырылады. Жұмыс аяқталғаннан кейін суреттер тақтаға ілінеді. Студенттер кезекпен мәтінді оқығанда, басқалары әңгіменің қай адам туралы болғанын анықтайды.

Тандау

Студенттер басқарма отырысында директорлардың рөлдерін ойнайды. Мақсаты - аты шулы жүлдені ең үздік адамға тапсыру. Студенттер өз кандидаттары туралы жан-жақты ақпарат келтіріп, нақты дәлелдерді айғақтайды.

Кейс-стади

Кейс –стади амал-тәсілі немесе оқытудың нақты жағдаяттар әдісі(метод конкретных учебных ситуаций») XX ғасырдың басында Америка Құрама Штаттарының Гарвард университетінің бизнес мектебінде пайда болған. Кейс-стади амал-тәсілі термині алғаш рет американдық ғалым Коплендтің еңбектерінде пайдаланылған. Копленд 1921 жылы оқытудың нақты жағдаяттар жинағын шығарып, кейс-стади амал-тәсілін қолдану жолдарын көрсеткен.

Кейс амал-тәсілі алғашқы кезде бизнес мектебінде ғана қолданылып келсе, бүгін де бұл әдіс арқылы оқытудың қолданылу аясы кеңіп, ол құқық, мәдениеттану, медицина және т. б. салаларда жемісті қолданылуда. Қазір кейс-стади амал-тәсілін педагогикалық оқыту үрдісіне енгізу әдіс-тәсілдерін: Л. Барис, В.А. Ясвин, К. Кристенсен, Э.хансен, М.В. Коротков, М.В. Кларин, А.И.Наумова, А.М.Зобина, М.С.Керимбаева, В.А.Канн-калик, Н.Д.Никандров,

Б.Н.Киселева, И.В. Липсина, Г.А.Полонский, Д.Экинсон, И.Уилсондар қарастыруда.

Кейс амал-тәсілінде басты назар оқушылардың ұсынылған реальды немесе қиялдық (алдын-ала құрастырылған) жағдаяттарды талдауы және осы жағдаятқа өзіндік баға беруі, өзінің ой-пікірін нақты әрі толық айтып беруі т. б. Шәкірттің жекетұлғалық қабілеттерін жетілдіруге аударылады.

Демек, мектеп оқушыларының ауызша сөйлеу дағдыларын қалыптастыруда кейс-стади амал-тәсілін қолдану - қазіргі білім беру талабына оқушының сабаққа деген қызығушылығын туғызатын жеке педагогиканың жаңа инновациялық жүйесі.

Мектеп оқушыларының ауызша сөйлеу дағдыларын қалыптастыруда кейс мынадай кезеңдер бойынша дайындалды.

Кейс амал-тәсілдері қолданылған сабақтарда сыныпты төрт адамнан тұратын микротоптарға бөлдік. Олар:

1. Сарапшы – әрбір топтың өзінің сарапшысы болады. Сарапшының міндет микротоптарға қатысып отырған оқушылардың жауаптарын қорытындылау. Керек болса, микросабактар өту. Оқушылар жауаптарының дұрыстығы не бұрыстығы сарапшыға тексертеді.

2. Жол сілтеуші – бұл-тапсырманы басқалардан ерте шығаратын, әдетте жақсы оқитын оқушы. Ол оқушылар жауап таба алмай жатқанда, дұрыс жолды айтады.

3. Баяндаушы – бұл тапсырмада берілген мәтін не басқа жағдаяттарға еніп, басқа оқушыларға түсіндіреді. Өзі ойнап тұрған образдың жүрісін, қимылын, ым-ишрасын айнытпай салу арқылы дұрыс жолды сілтейді. Мысалы, доп жайлы жұмбақ жасырылғанда, доптың келбетін салу керек.

4. Қарсы сұрақ қоюшы – бір оқушы басқа оқушылардың айтқан пікірлеріне келіспей әдейі сұрақ қояды. Бұл сұрақтарға басқа оқушылар жауап берулері қажет. Бұл оларды өз пікірлерін басқа біреуге дәлелдеуге үйретеді. Кейс сабақтарында берілетін тапсырмалар оқушыларды қызықтыруға, олардың диалогтік және монологтік сөйлеу дағдыларын жетілдіруге, ауызша сөйлеу дағдыларын қалыптастыруға бағытталды. Оқушыларға тәрбиелік

мағынасы жоғары ұлттық педагогика элементтері бар шешендік сөздер, мақал-мәтелдер үйретілді. Кейс технологиясының дәстүрлі оқытудан басты айырмашылығы мұнда оқушы – өздігінен ізденетін, алдарында тұрған проблеманы шешетін субъект. Мұғалім сабақта тек бағыт-бағдар беруші қызметін атқарады. Кейс технологиясында оқушылар санына қарай бірнеше микротоптарға бөлінеді. Әрбір топ проблеманы шешуде өзінің пікірін дәлелдейді.

LESSON STUDY

Мұғалімдердің білімін қалыптастыру және оқыту мен оқуды жетілдіру тәсілі

Lesson Study сыныпты зерттеу нысандарының бірі болып табылады, бұл 1870-ші жылдары Жапонияда тәжірибені жақсарту мен жетілдіру мақсатында пайда болған. Lesson Study тәсілі Макота Йошида Америка Құрама Штаттары мен Ұлыбританияда жаңа тәсілдің таныстырылымын жасағаннан кейін, Жапониядан тыс жерлерде 2007 жылдан бастап танымал бола бастады. Аталған елдердің зерттеушілері жапондық ғалымдардың халықаралық зерттеу аясында көрсетілген академиялық жоғары жетістіктеріне ықылас танытты. Йошида бұл жетістік Lesson Study-дің жапон мектептерінде кеңінен қолданылуынан болып отыр дегенді алға тартады. Сондықтан қазіргі кезде Шығыс Азияның бірқатар елдерінде Lesson Study мұғалімдердің педагогикалық білімдері мен тәжірибесін дамытуға арналған тиімді құрал ретінде белсенді енгізіліп жатыр. Рефлексия Lesson Study нысанының бірі болып табылады деп айтуға болады. Соған қарамастан, Lesson Study тәсілін енгізу жөніндегі қызметті кәсіби деп атау үшін белгілі қағидаттар мен тәжірибелік амал-шаралар сақталуы керек. Нақты айтқанда, Lesson Study мұғалімдерді оқыту және олардың тәжірибесін дамытудағы ынтымақтастық тәсіл болып табылады және де *іс-әрекеттегі зерттеу* сияқты бірқатар циклдерді қамтиды. Lesson Study-де ең бастысы «сабақты зерттеу» немесе «сабақты зерделеу»

үдерісі болып табылады. Бұл үдеріс барысында ынтымақтастықтағы мұғалімдер оқу сапасын арттыру үшін белгілі бір тәсілді қалай дамытуға болатындығын анықтау мақсатында оқушылардың оқу үдерісін зерделейді. Lesson Study-дің түйінді сипаты креативтілік және ғылыми дәлдік болып табылады. Креативтілік оқытудың жаңа тәсілдерін әзірлеу мақсатында бірлесе жұмыс істейтін мұғалімдер бастамасымен жасалады, ал ғылыми дәлдік жаңа тәсілдің тиімділігін көрсететін оқушының оқуы туралы деректер жинауды көздейді.

Lesson Study тәсілін іске асыру барысы

Lesson Study тәсілі бастапқы кезеңде оны бірлесіп егжей-тегжейлі жоспарлауды көздейді. Содан соң топтың бір мүшесі зерттеу сабағын өткізеді, ал қалған мүшелері - қадағалайды. Зерттеу сабағы аяқталғаннан кейін бүкіл топ мүшелері бірден оқушылардың оқу үдерісіне қатысты барлық нәтижелерін жүйелейді және талдайды, содан кейін Lesson Study-дің анағұрлым тиімді болуын қамтамасыз ету үшін оқу үдерісінде алынған нәтижелерді есепке ала отырып, жұмысты бірлесе қайта жоспарлайды.

Lesson Study тәсілінің тағы бір демократиялық ерекшелігі мынада, мұғалім зерттеу барысында жинақтаған білімімен педагог қауыммен кеңінен бөлісе алады. Жапонияда мұғалімдердің тәжірибесін қолдауға және зерттеулердің жеке топтамаларын дайындауға көмегін тигізу үшін Lesson Study нәтижелері жүйелі түрде жарияланып тұрады. Lesson Study топтары сондай-ақ әріптестерімен бірлесіп жаңа тәсілді оқыту жолдарын және оқу бағдарламаларының аспектілерін модельдейді, бұнымен қоса жүргізілген зерттеулер туралы көпшілік талқысын ұйымдастырады. Жапонияда Lesson Study бүкіл мектептің қызметін үйлесімді етуге ықпал ету жолындағы оқушылардың құндылықтар жүйесі, атрибуттары және жеке қасиеттері тұрғысынан бағаланады.

Lesson Study үдерісінде бірталай уақыт бойы қалыптасқан және орныққан мынадай бірқатар қадамдар бар:

- Lesson Study тобы өзара келісе отырып, оның жұмысының нәтижелілігін қамтамасыз ететін ережелер

жүйесін жасайды, үдеріс барысында барлық мүшелер бір-бірімен сыйластық қарым-қатынаста болады.

- Топ зерттеудің түйінді идеяларын келісіп алады, ол әдетте сұрақ түрінде келіп, *нені, кімді* оқытуды анықтайды, мәселен, «Өздерінің оқуын жақсарту үшін Х-ті Ү-тің мүмкіндіктерін тиімді пайдалануға қалай үйрете аламыз?» деген сияқты.

- Топ мүшелері түйінді идеяларды зерттеуге қатысты жауап іздеу үшін әдебиеттерді зерделеп, жоспарлау кезінде оларды қолдану үшін нәтижелерін қорытады.

- Топ қандай сынып және қандай үш «зерттелетін оқушы» назарға алынатынын, сондай-ақ қандай сыныптар оқу үлгерімі жоғары, орта және төмен сыныптар болып саналатынын шешеді.

- Топ зерттеу сабағын жоспарлайды, жоспарда «зерттелетін оқушылардың» сабақта өтілетін материалды игеруіне ерекше мән беріледі.

- Бір мұғалім зерттеу сабағын жүргізеді, осы уақытта басқалары – «зерттелетін үш оқушыны» басты назарға алып, сабақты қадағалайды және қажет деген жерлерін белгілеп, түртіп алып отырады.

- Мұғалімдер осы зерттеу сабағы туралы олардың пікірін түсіну үшін бірнеше оқушымен сұхбат жүргізеді.

- Топ зерттеу сабағы аяқталысымен бірден талқылау жүргізеді. Талқылау белгіленген құрылым бойынша жүреді:

- жоспарлау үдерісінде жасалған алдын ала болжамдарды салыстыра отырып, «зерттелетін оқушылардың» оқуын қадағалау және болған айырмашылықтардың себебін белгілеу;

- сыныптың тұтастай оқытылуы;

- зерттеу сабағының барысы және оқыту үдерісі;

- белгіленген және зерделенген негізге сәйкес келесі зерттеу сабағының мақсатын белгілеу.

- келесі Lesson Study-ді топпен бірлесе жоспарлау.

Lesson Study топтамасынан кейін (ереже бойынша үш немесе одан көп сабақ) топ оқыту тәсілі мен оқу бағдарламаларына енгізілетін және көпшілікке таратылатын өзгерістерді келіседі.

Әдебиеттер тізімі

1. Әлімов А.Қ. Интербелсенді әдістемені ЖОО-да қолдану мәселелері – Алматы, 2013.
2. Виноградова М.Д, Первин И.Б. Коллективная познавательная деятельность и воспитание школьников – М., 1977.
3. Дьяченко В.К. Сотрудничество в обучении при коолективном способе учебной работы – М., 1991.
4. Ирина Авидон, Ольга Гончукова “100 разминок, которые украсят ваш тренинг”
5. Логвиненко Л. В. Групповая деятельность учащихся на уроке русского языка: сущность, проблемы, результативность деятельности учащихся – сайт «Первое сентября».
6. Руководство по работе в группе. Ресурсы программы курсов повышения квалификаций педагогов общеобразовательных школ РК. Астана, 2012
7. С.Мирсеитова “Оқыту ізденіс ретінде және ізденіс оқыту ретінде”, Қарағанды – 2011 жыл.
8. Тренер. Группа. Семинар. Другой путь образования молодежи. Коллегия им. Теодора Хойсса фонда имени Роберта Боша и объединения MitOst и АНО «Институт гражданской активности», с. 21-Берлин, 2009.
9. Топтық жұмыс туралы нұсқаулық.
10. Интернет материалдары:
<http://kk.convdocs.org/docs/index-20772.html>
<http://kze.docdat.com/docs/66/index-463200.html>,
<http://kargoo.gov.kz/loader/load/12761>

**Жақсылықова Г.И.
Каженова А. М.
Исмагилова Н. З**

**Интербелсенді әдіс-тәсілдер
Әдістемелік құрал**

**Өскемен қаласы, «MediaSof» баспасы,
тапсырыс №233,
Пішімі А5, Шартты баспа табағы 6.3, 102 бет.
Өскемен қаласы, 2014 жыл**